

Departamento di
Enseñansa Aruba

Deelbeleid

Structuren, Processen en Randvoorwaarden voor het Arubaanse Beroepsonderwijs

Maart 2021

“The only man who is educated is
the man who has learned how to learn;
the man who has learned to adapt and change;
the man who realized that no knowledge is secure,
that only the process of seeking knowledge
gives a basis for security. “

Carl R. Rogers

“Het onderwijs in 2030 richt zich op de totale persoonlijke
ontwikkeling van de lerende.”

“Naast het ontwikkelen van competenties, zoals o.a. 21e -eeuwse
vaardigheden en beroepsvaardigheden, wordt er ook aandacht
gegeven aan sociale vaardigheden en vaardigheden om in de
toekomst nieuwe kennis en vaardigheden te leren.”

Plan Educacion Nacional 2030

Dankbetuiging

Voor de totstandkoming van dit deelbeleid zijn stakeholders uit het onderwijs benaderd om input en feedback te geven. Op basis daarvan hebben we nu een eindproduct. Met dank aan de volgende instanties voor hun input en feedback voor de totstandkoming van dit deelbeleidsstuk.

- ▶ SEPB
- ▶ DPS
- ▶ Inspectie der Onderwijs Aruba
- ▶ EPB Scholen
- ▶ Colegio EPI
- ▶ SPO
- ▶ DEA (*afdelingen: Beleid, Curriculum Ontwikkeling, Informatie & Voorlichting, Proyecto Idioma den Enseñansa en Begeleiding*)

Speciale dank aan:

- ▶ Sharon Kock-Rodriguez
- ▶ Audrey Tromp-Wouters
- ▶ Jerney Robert-Harms
- ▶ Vanessa Scholing-Pietersz

Desirée Emerencia, Afdeling Beleid

16 november 2020

Inhoudsopgave

<i>Dankbetuiging</i>	4
<i>Inhoudsopgave</i>	5
<i>Deel A Algemeen</i>	7
1. Aanleiding.....	8
2. Doelstellingen van het Arubaanse beroepsonderwijs (ABO).....	9
Plan Educacion Nacional 2030	9
Het Nationaal Beleid Beroepsonderwijs Aruba.....	10
3. ABO Doelgroepen & Opleidingen.....	11
3.1 Doelgroepen	11
3.2 Opleidingsdomeinen	12
3.3 Beroepsopleiding – Routes & Leerwegen.....	14
<i>Deel B Het Beroepsonderwijs</i>	16
4. Overwegingen ter introductie van een beroepsgerichte kwalificatiestructuur	17
5. Structuren, processen en randvoorwaarden van het ABO.....	18
5.1 ABO-niveaus van beroepsuitoefening	18
5.2 De ABO-kwalificatiestructuur.....	23
5.3 Wettelijke Beroepsvereisten.....	33
5.4 Studieduur beroepsopleidingen	34
5.5 Taaleisen in het ABO	39
5.6 Rekenen in het ABO	44
5.7 Loopbaanoriëntatie en -begeleiding & Burgerschap in het ABO	46
5.8 ABO-opleidingen	50
5.9 Beroepspraktijkvorming/ Stages.....	64
5.10 ABO-diploma's en Certificaten.....	65
<i>Deel C Onderwijsaanbod</i>	67
6. Onderwijsaanbod in het ABO.....	68
6.1 Overzicht van ABO-initieel secundair beroepsonderwijs.....	68
6.2 Overzicht van ABO-initieel postsecundair beroepsonderwijs.....	70
6.3 Beroepsonderwijs voor volwassenen	71
<i>Deel D Literatuurlijst</i>	73
7. Literatuurlijst.....	74
<i>Deel E - Bijlagen</i>	79
Bijlage 1 De Nederlandse Derde leerweg	80
Bijlage 2 Het Nederlandse nationale kwalificatieraamwerk	81
Bijlage 3 ABO-niveaus van beroepsuitoefening & NLQF-niveaus die als referentiepunten fungeren.	84
Bijlage 4 Niveaubeschrijvingen NLQF per descriptor met toelichting.....	91
Bijlage 5 - Verband tussen het beroepskwalificatieniveau, soort route en het vereiste beheers niveau..	109

Deel A

Algemeen

Kwaliteit
Responsief
Kwalificerend
Beroepsonderwijs
Aruba
Toegankelijk
Vervolgonderwijs
Beroepscompetenties
Maatschappijgericht
Dynamisch
Samenhang
Flexibel
Erkend
ABO
Herkenbaar
Internationaal
Studentgericht

1. Aanleiding

Op 29 maart 2018 werd het **Nationaal Beleid Beroepsonderwijs** door de Minister van Onderwijs, Wetenschap en Duurzame Ontwikkeling goedgekeurd met de opdracht dat de activiteiten behorende tot het stappenplan in het beleidsdocument uitgevoerd worden. Behorende tot het stappenplan is het vastleggen van de structuren, processen en randvoorwaarden ter ondersteuning van beroepsgericht onderwijs in het Arubaanse Beroepsonderwijs (ABO). De kenmerken van het ABO en de daarbij behorende kwalificatiestructuur worden in dit beleidsdocument vastgelegd.

2. Doelstellingen van het Arubaanse beroepsonderwijs (ABO)

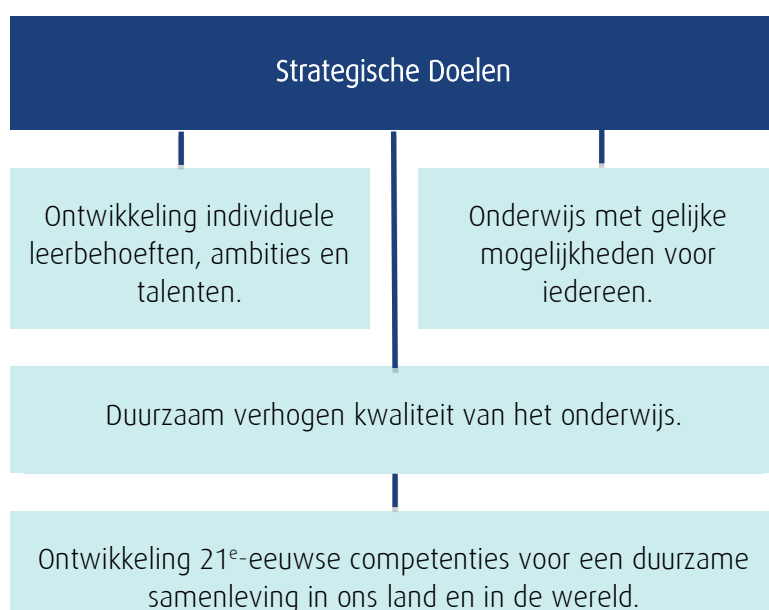
De laatste jaren werden gekenmerkt door diverse ontwikkelingen op het gebied van onderwijs. Voor het *Nationaal Onderwijsbeleid Aruba 2030*, het daaraan verbonden strategisch plan *Plan Educacion Nacional 2030* en het *Nationaal Beleid Beroepsonderwijs Aruba* staat de leerder centraal, waarbij alle doelgroepen toegang krijgen tot mogelijkheden voor lifelong learning om zo bij te dragen aan een duurzame samenleving. Hiervan uitgaande is de leerder en diens individuele leerbehoeften, ambities en talenten de rode draad door dit beleidsdocument heen. Voor invulling van dit document, werden de doelstellingen behorende tot het nieuwe nationaal strategisch plan voor het onderwijs en het nationaal beleid beroepsonderwijs als richtlijnen aangenomen.

Plan Educacion Nacional 2030

In het in maart 2019 goedgekeurde nationaal strategisch plan voor het onderwijs, het *Plan Educacion Nacional 2030* (PEN 2030) staat de leerder centraal. Volgens het PEN 2030 is het doel van het nationaal onderwijsplan om een visie en richting te geven voor een onderwijs van kwaliteit dat toekomstbestendig is. De visie voor het onderwijs is vastgesteld als volgt:

“Kwaliteitsonderwijs dat generaties (van jong tot oud) in staat stelt om hun individuele leerbehoeften, ambities en talenten optimaal te ontwikkelen en bij te dragen aan een duurzame samenleving.”

Strategische doelen om tot kwaliteitsonderwijs te komen, die de leerders in staat stellen vooruit te kijken, verantwoorde keuzes te maken en oplossingen te bedenken zijn:

Bron: Coördinatieteam Nationaal Onderwijsplan, Directie Onderwijs Aruba (2019). *Plan Educacion Nacional 2030 “De lerende in de digitale samenleving”*. ► <http://www.ea.aw/pages/plan-educacion-nacional-2030-pdf/>

Het Nationaal Beleid Beroepsonderwijs Aruba

Het ABO heeft als kernfuncties:

- Het bevorderen van algemene vorming en persoonlijke ontplooiing door gelijke kansen te bieden aan iedereen om een opleiding te volgen volgens eigen capaciteiten en wensen (eigen unieke eigenschappen) met de mogelijkheid om door te groeien.
- Het middels theoretische en praktische voorbereiding leiden tot een kwalificatie om een beroep uit te oefenen.
- Het bijdragen aan de ontwikkeling van deelnemers tot verantwoordelijke en betrokken burgers in de maatschappij.
- Het onderwijsrendement vergroten door onderwijs van kwaliteit aan te bieden.

Het ABO biedt de leerder drievoudige kwalificering aan:

- Goed beginnende beroepsbeoefenaar.
- Aansluiting tot het vervolgonderwijs.
- Degelijke voorbereiding op succesvolle participatie en integratie in de maatschappij.

De ABO-doelstellingen voor een doelmatig en doeltreffend ABO van kwaliteit zijn:

- De deelnemers voorzien van de juiste competenties voor het kunnen functioneren op de arbeidsmarkt, het vervolgonderwijs en in de maatschappij.
- Het verbeteren van de aansluiting met de arbeidsmarkt.
- Het vergroten van de succesvolle participatie aan het beroepsonderwijs waarbij aansluiting op het Arubaans en internationaal vervolgonderwijs is gegarandeerd.
- Het aanbieden van een kwalitatief goed en herkenbaar beroepsonderwijs.
- Het bereiken van de kwaliteitsomslag door zorg te dragen dat de randvoorwaarden in orde zijn.

Om de participatie te vergroten in het onderwijs stelt het *Nationaal Beleid Beroepsonderwijs Aruba* vast dat het onderwijs zo ingericht zal moeten worden dat het kansen biedt aan de verschillende doelgroepen. Dit vraagt om meer aanbod van flexibel beroepsonderwijs en onderwijs dat rekening houdt met de unieke eigenschappen en situatie van de lerende. Dit maakt het onderwijs aantrekkelijker en stimuleert participatie.

3. ABO Doelgroepen & Opleidingen

3.1 Doelgroepen

ABO leerders worden in de volgende doelgroepen gecategoriseerd:

1. Leerlingen die vanuit het primair onderwijs het secundair beroepsonderwijs binnentreden.
2. Praktijkonderwijs afgestudeerden die het secundair beroepsonderwijs binnentreden.
3. Tweede-kans studenten die via leerwerktrajecten het secundair beroepsonderwijs binnentreden.
4. Mavo-studenten die doorverwezen worden naar het secundair beroepsonderwijs.
5. Mavo-afgestudeerden die naar het postsecundair beroepsonderwijs doorstromen.
6. Havo studenten, met tenminste een overgangsbewijs van klas-3 naar klas-4, die naar het postsecundair beroepsonderwijs doorstromen.
7. Havo-afgestudeerden die naar het postsecundair beroepsonderwijs doorstromen.
8. Afgestudeerden van de doorstroomtrajecten van het beroepsonderwijs die naar het vervolgonderwijs doorstromen.
9. Afgestudeerden van de uitstroomtrajecten van het beroepsonderwijs die de arbeidsmarkt niet betreden maar beslissen om beroepsonderwijs te blijven volgen.
10. Volwassen deelnemers, met of zonder eerder verworven competenties, die weer gaan studeren om een ABO-diploma en/of -certificaat te behalen.

Van de ABO-leerders wordt verwacht dat deze in twee contexten leren, te weten een schoolcontext en beroepscontext. Ook moeten ze vanuit deze contexten een verbinding maken met eerder opgedane kennis.

Bouwers en Hofland hebben omschreven waarom het belangrijk is om onderscheid te maken tussen de verschillende contexten waarin geleerd wordt.

Volgens hen speelt leren in het beroepsonderwijs zich af in twee contexten: de **schoolcontext** en de **beroepscontext**, bijvoorbeeld in een stage. Het is goed om dat onderscheid te maken, want de verwerkingsprocessen verlopen op verschillende manieren.

Verder is de verbinding tussen theorie en praktijk belangrijk in het beroepsonderwijs. Deelnemers doen kennis op in verschillende leer- en werkcontexten, en verbinden die met eerder opgedane kennis. Deelnemers bouwen op deze wijze een persoonlijke kennisbasis op.

Bron: Patricia Brouwer & Alieke Hofland, (2016), COGNITIEVE DIMENSIE VAN LEREN - Begrijpen hoe de leerling begrijpt, ECBO, Nederland

3.2 Opleidingsdomeinen

Bij ministeriële regeling worden in overleg met het op te zetten *onderwijs-bedrijfsleven platform* (zie blz. 25) de opleidingsdomeinen vastgesteld. In afwachting van de regeling worden de ABO-opleidingen in de volgende beroepssectoren gegroepeerd.

Beroepssector	Beschrijving
Zorg & Welzijn	Deze sector bestaat uit opleidingen voor beroepen in gezondheidszorg, welzijn en uiterlijke verzorging. De meeste van deze beroepen richten zich op het bieden van hulp en ondersteuning aan mensen die het nodig hebben voor hun gezondheid of welzijn. Tevens zijn er beroepen die gericht zijn op uiterlijke verzorging. Enkele beroepen die o.a. in deze sector vallen zijn: Sociaalpedagogisch werker, verpleegkundige, doktersassistent(e), kinderopvang werker, schoonheidsspecialist(e) en kapper.
Economie, Administratie & Handel	Deze sector bestaat uit opleidingen voor beroepen die te maken hebben met economie, administratie en handel. Hierbij staat dienstverlening aan bedrijven en consumenten centraal, waarbij werkzaamheden o.a. gericht kunnen zijn op financieel en/of administratief beheer, communicatie & marketing, het behouden van tevreden klanten en een goede omzet. Voorbeelden van beroepen in deze sector zijn o.a. bedrijfsadministratie medewerker, commercieel medewerker, communicatiemedewerker en verkoopchef.
Techniek, Bouw & ICT	Deze sector bestaat uit opleidingen voor beroepen in techniek, bouw en ICT. De veelzijdigheid van de beroepen is groot. Opleidingen kunnen gericht zijn op o.a. elektro-, installatie- en onderhoudstechniek, werktuigbouwkunde, metaalbewerking, motorvoertuigen, bouw, houtbewerking, grond-, weg- en waterbouw, carrosserietechniek, ICT & informatica.
Toerisme, Recreatie & Horeca	Deze sector bestaat uit opleidingen voor beroepen die te maken hebben met toerisme, recreatie en horeca. Centraal staat het doel om klanten het naar de zin te maken doormede van gastvrijheid, reizen en vrije tijd. Beroepen die o.a. onder deze sector vallen zijn chef-kok, gastheer/- vrouw, manager hotel & restaurant, kamermeisje, bartender of medewerker recreatie.
Cultuur & Media	Deze sector bestaat uit opleidingen voor beroepen die te maken hebben met cultuur en media. De cultuurberoepen kunnen gericht zijn op creatie, organisatie en/of activiteiten op het gebied van muziek, kunst, cultuur in o.a. musea, scholen, verpleegtehuizen of buurtcentra. Media-beroepen zijn te vinden o.a. in de wereld van de televisie, multimediabedrijven en reclamebureaus.
Onderwijs & Talen	Deze sector bestaat uit opleidingen voor beroepen die te maken hebben met talen en onderwijs. Centraal in onderwijs gerelateerde beroepen is om andere mensen wat te leren. Voorbeeld van een beroep in het onderwijs is onderwijsassistent. Bij opleidingen die gericht zijn op talen is de focus meestal om een bepaalde taal vloeiend te spreken.
Milieu, Groen & Dier	Opleidingen van deze sector zijn gericht op milieubeheer en/of werken met dieren, planten en bloemen. Kennis der natuur is belangrijk en er is sprake van veel contact met planten en dieren. Voorbeelden van beroepen in milieu, groen & dier zijn o.a. veterinaire ondersteuner, milieubeheerder of land- en tuinbouwer.

Bij het opstellen van een kwalificatiedossier (zie paragraaf 5.8.1) en de daaraan verwante documenten wordt een kwalificatie aan de relevante opleidingsdomein gekoppeld en in het dossier aangeduid.

In de huidige situatie is het bekostigde regulier secundair beroepsonderwijs ingedeeld in de volgende units:

a. Techniek	b. Economie	c. Service
-------------	-------------	------------

Het bekostigde regulier postsecundair beroepsonderwijs is ingedeeld in de volgende sectoren:

a. Salubridad & Servicio	c. Ciencia & Tecnologia
b. Economia	d. Hospitality & Tourism

Met de introductie van de opleidingsdomeinen kunnen de schoolbesturen de instellingsunits/sectoren uitbreiden volgens de ABO-opleidingsdomeinenindeling.

3.3 Beroepsopleiding – Routes & Leerwegen

3.3.1 Routes

Het is van belang dat het ABO-onderwijsaanbod aantrekkelijk wordt voor de verschillende doelgroepen om de doelstelling het verhogen van succesvol ABO-participatie waar te maken. Hierbij dient het stelsel de nodige flexibiliteit aan te bieden dat het mogelijk maakt dat deelnemers met de voornemens om de arbeidsmarkt te betreden of vervolgonderwijs te volgen, kunnen rekenen op een duidelijke uitgestippelde route om hun toekomstplannen te vervullen.

Bij het volgen van een opleiding kiest een student om dit te doen via een [arbeidsmarktroute](#) of een [doorstroomroute](#). De routes zijn gelijkwaardig van niveau en kwalificering, daar ze moeten voldoen aan dezelfde kwalificatie-eisen zoals vastgesteld in het kwalificatiedossier (zie paragraaf 5.8.1) waaraan de opleiding is verbonden. Het verschil tussen de routes wordt bepaald door de beheersingsniveaus van de generieke onderdelen taal en rekenen. De gekozen route wordt niet op het diploma maar op de resultatenlijst vastgelegd.

- **De arbeidsmarktroute** bereidt de deelnemers voor op het betreden van de arbeidsmarkt als gedegen beginnend beroepsbeoefenaars. Afgestudeerden kunnen na het behalen van hun diploma direct de arbeidsmarkt betreden als beginnend beroepsbeoefenaar. Ter invulling van keuzedeelverplichtingen krijgt de arbeidsmarktroute deelnemer via [Loopbaanoriëntatie- & -begeleiding](#) (LOB) de nodige steun en begeleiding bij het kiezen van keuzedelen die een verrijking zijn boven de gekozen kwalificatie.

Voor arbeidsmarktroute afgestudeerden die in de toekomst toch verder willen studeren, wordt de mogelijkheid gecreëerd om via [schakelprogramma's](#) de nodige doorstroomvereisten, om toegelaten te worden tot het vervolgonderwijs, te kunnen behalen. Deze vereisten staan vastgelegd in de generieke onderdelen taal en rekenen. Voor sommige kwalificaties gelden aanvullende vereisten. Deze eventuele aanvullende vereisten staan in een doorstroomkeuzedeel vastgelegd en zijn gekoppeld aan de desbetreffende kwalificatie.

Bij het succesvol volgen van een schakelprogramma wordt er een ABO-schakel certificaat uitgereikt waarmee een arbeidsmarktroute afgestudeerde tot het vervolgonderwijs toegelaten kan worden, mits aan alle toelatingseisen van het specifieke opleidingsprogramma voldaan wordt.

- **De doorstroomroute** bereidt de student voor op doorstroming naar een vervolgopleiding. Afgestudeerden bezitten de nodige doorstroomvereisten om toegelaten te worden tot het vervolgonderwijs. De doorstroomvereisten staan in de generieke onderdelen taal en rekenen. Voor sommige kwalificaties gelden aanvullende vereisten. Deze eventuele aanvullende vereisten staan in een doorstroomkeuzedeel en zijn gekoppeld aan de desbetreffende kwalificatie.

Bij het bepalen van het eventuele doorstroomkeuzedeel dient overleg gepleegd te worden met vertegenwoordigers van het vervolgonderwijs om goede aansluiting te garanderen en de toelatingskansen van de afgestudeerden te verhogen.

Ter invulling van keuzedeelverplichtingen krijgt de doorstroomroute deelnemer via LOB de nodige steun en begeleiding bij het kiezen van keuzedelen die voldoen aan de doorstroom-vereisten voor het vervolgonderwijs.

Voor doorstroom- en arbeidsmarktroute afgestudeerden die in de toekomst toch een verrijking willen behalen boven hun kwalificatie wordt de mogelijkheid en het scenario gecreëerd om ABO-kwalificatie verrijkende certificaten te behalen via volwasseneneducatie.

Kern in de differentiatie tussen de routes zijn de keuzedelen die een deelnemer aan zijn/haar ABO-opleiding toevoegt. Voor de doorstroomroute zijn doorstroomkeuzedelen essentiële toevoegingen boven de kwalificatie. Voor de arbeidsmarktroute worden verrijkende keuzedelen ten sterkste aangeraden als een plus boven de kwalificatie. Voor beide routes zijn de kwalificatie-eisen die in het beroepskwalificatie document van de ABO-opleiding beschreven staan hetzelfde, het verschil is in de keuzedelen die vereist/ aanbevolen worden voor elke route. Belangrijk hierbij is dat LOB als een schijnwerper functioneert voor de deelnemer om een passende routekeuze te maken en om beter zicht te hebben over de gekozen route om dit goed te kunnen doorlopen.

3.3.2 Leerwegen

ABO-opleidingen kunnen verzorgd worden in verschillende leerwegen.

De Beroepsopleidende Leerweg (BOL)

Opleiding waarbij grotendeels op school wordt geleerd en een aantal periodes stage wordt gelopen bij een leerbedrijf. Het omvat beroepspraktijkvorming van tenminste 20% doch minder dan 60% van de studieduur.

De Beroepsbegeleidende Leerweg (BBL)

Het grootste deel van de opleiding werkt een student in een bedrijf en volgt 1 of 2 dagen per week lessen op school. Het omvat een beroepspraktijkvorming van 60% of meer van de studieduur.

De Gecombineerde Leerweg (BOL & BBL)

Op verzoek van een schoolbestuur kunnen bij regeling van de Minister voor bijzondere groepen van leerlingen regels worden gesteld, waarbij een combinatie van de leerwegen mogelijk is. Een voorbeeld is waarbij de student in de eerste gedeelte van de opleiding lessen volgt op school, en het tweede deel van de opleiding bij een bedrijf werkt.

De Derde Leerweg

Ter vergroting van de participatie van volwassenen aan het beroepsonderwijs wordt er een derde leerweg geïntroduceerd in het ABO. De Nederlandse *derde leerweg in het mbo* (zie bijlage 1) wordt als referentiemodel aangenomen en waar nodig gecontextualiseerd. De structuur, processen en randvoorwaarden voor introductie van de derde leerweg op Aruba zullen via de Minister van Onderwijs geregeld worden.

Deel B

Het Beroepsonderwijs

4. Overwegingen ter introductie van een beroepsgerichte kwalificatiestructuur

Drievoudige kwalificering

- Goed beginnende beroepsbeoefenaar.
- Aansluiting tot het vervolgonderwijs.
- Degelijke voorbereiding op succesvolle participatie en integratie in de maatschappij.

Het streven van het ABO is om diens drievoudige kwalificerende functie optimaal te verwerkelijken, waarbij beroepsuitoefening en de theoretische & praktische voorbereidingen hierop belangrijke uitgangspunten zijn.

Ter vaststellen van de beroepskwalificaties voor het ABO wordt een beroepsgerichte kwalificatiestructuur als landelijk instrument gehanteerd.

Middels dit instrument wordt beoogd de aansluiting met de arbeidsmarkt te bevorderen, doorlopende leerlijnen binnen het onderwijs mogelijk te maken, participatie in de maatschappij te bevorderen en om richtlijnen vast te leggen voor beroepsonderwijsinstellingen ter inrichting van hun onderwijs.

5. Structuren, processen en randvoorwaarden van het ABO

De structuren, processen en randvoorwaarden die het ABO ondersteunen worden in de volgende paragrafen toegelicht. Ter verduidelijking:

- met structuren worden o.a. bedoeld de kwalificatiestructuur, de niveaus, vooropleidingseisen, toelating, studieduur, etc.;
- met processen worden o.a. bedoeld leerprocessen (pedagogisch/ andragogisch-didactische aanpak, toetsing, etc.);
- met randvoorwaarden wordt bedoeld kernbronnen en organisatorische processen (roles & responsibilities, besluitvormingsprocessen en communicatie).

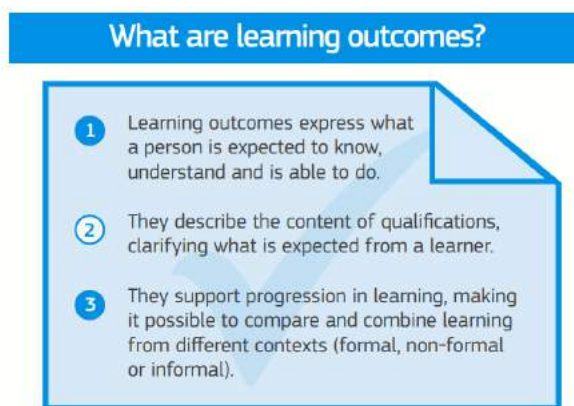
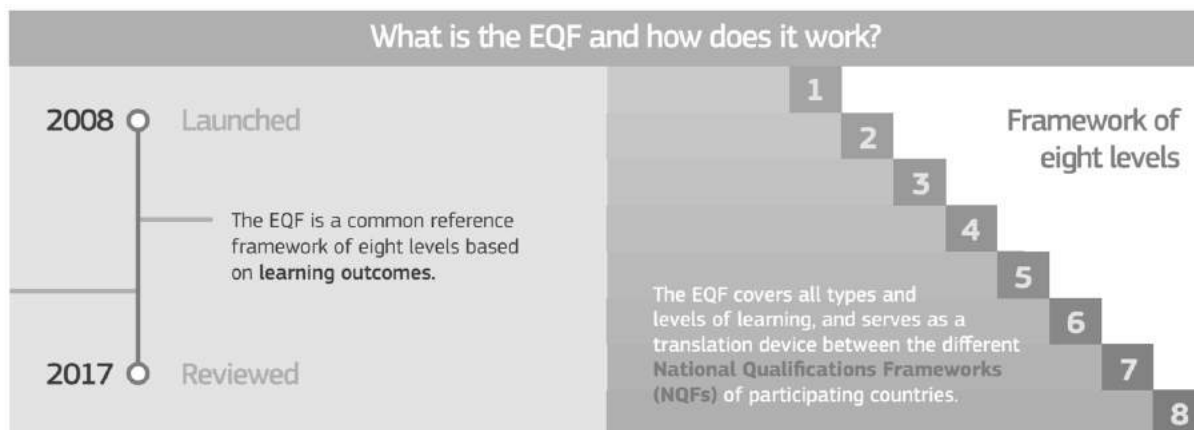
5.1 ABO-niveaus van beroepsuitoefening

5.1.1 Overwegingen ter invoering van beroepsniveaus voor het ABO

Om samenhang in het ABO te brengen is het wenselijk om landelijke maatstaven te hanteren waardoor opleidingen beter vergelijkbaar worden qua inhoud en niveau. Het aanbrengen van structuur via een beroepsgerichte kwalificatiestructuur en het vaststellen van niveaus van beroepsuitoefening voor het ABO zorgt voor uniformiteit en herkenbaarheid en geeft hierdoor waarde aan ABO-opleidingen. Daar hebben de afgestudeerden, het bedrijfsleven en het vervolgonderwijs baat bij, gezien het onderwijs herkenbaar wordt en de kwaliteit van het onderwijs makkelijker getoetst kan worden.

Ter verwezenlijking dat ABO-opleidingen kwalificeren op basis van niveaus van beroepsuitoefening, worden ze aan ABO-niveaus van beroepsuitoefening gekoppeld. Relevant hierbij is dat de ABO-niveaus geijkt zijn aan internationale herkenbare raamwerken van leeruitkomsten, namelijk het Nederlands kwalificatieraamwerk NLQF dat verbonden is aan de European Qualification Framework (EQF).

Het EQF is een gemeenschappelijk Europees kwalificatie referentiekader. Het doel van het kader is dat kwalificaties makkelijker met elkaar kunnen worden vergeleken. De acht Europese referentieniveaus worden omschreven op basis van leerresultaten: kennis, vaardigheden en competenties. De referentieniveaus in het EQF kunnen worden gebruikt om kwalificaties in andere landen beter te begrijpen en te vergelijken.

Bron: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (European Commission) (2018). 10 years of the European Qualification framework poster
 ► <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a3891124-3233-11e8-b5fe-01aa75ed71a1/language-en>

In het Caribisch gebied diende de EQF als referentiekader bij het ontwerp van het Caribisch kwalificatieraamwerk: CARICOM Qualifications Framework (CQF)...*linking frameworks internationally has many benefits such as increasing the potential for international recognition of national qualifications and aiding in the liberalisation of trade in education and training* (A Report On The CARICOM Qualifications Framework: A Model For Enabling Regional Seamless Human Resource Development.)

Voor de ABO-niveaus van beroepsuitoefening worden de niveaudecriptoren van de NLQF als referentiepunten gebruikt. Een gedetailleerde omschrijving van de NLQF, ABO-niveaus, NLQF-niveaus en -descriptoren is te vinden in bijlagen 2-4.

Alhoewel de ABO-niveaus van beroepsuitoefening officieel het Arubaanse secundair- en postsecundair beroepsonderwijs classificeren worden voor de praktijkopleidingen, leerwerktrajecten, de associate en de bachelor degrees tentatief de niveaudecriptoren van de NLQF als referentiepunten gebruikt. Dit maakt het mogelijk om een effectieve doorlopende leerlijn te creëren ter bevordering van goede in- en doorstroom in het onderwijs. Het zorgt ook voor een betere aansluiting op de arbeidsmarkt, waar het bedrijfsleven en de maatschappij de opleidingen en cursussen beter kunnen inschatten en waarderen.

5.1.2 ABO-Niveaus

ABO-Niveaus	Type werkzaamheden	Zelfstandigheid	Verantwoordelijkheid	Vakkennis en vaardigheden
Niveau 1	De assistent beroepsbeoefenaar op ABO-niveau 1 voert zijn werk onder begeleiding uit en heeft een assisterende, ondersteunende rol. Het gaat om weinig complex werk.			
	Voert eenvoudige herkenbare (beroeps) taken uit op basis van automatisme.	Voert werkzaamheden uit onder begeleiding van een chef of baas.	Is met begeleiding verantwoordelijk voor resultaten van eenvoudige taken.	Bezit basale kennis van eenvoudige feiten en ideeën gerelateerd aan het beroep.
Niveau 2	De basisberoepsbeoefenaar op ABO-niveau 2 doet zijn werk grotendeels zelfstandig en heeft een uitvoerende, ondersteunende rol. Het gaat veelal om standaardwerk.			
	Voert eenvoudige (beroeps)taken uit met behulp van geselecteerde standaardprocedures.	Voert werkzaamheden grotendeels zelfstandig uit.	Is verantwoordelijk voor resultaten vanuit eenvoudige taken.	Bezit basiskennis van feiten en ideeën, processen, materialen, middelen en begrippen van en gerelateerd aan het beroep.

ABO-Niveaus	Type werkzaamheden	Zelfstandigheid	Verantwoordelijkheid	Vakkennis en vaardigheden
Niveau 3	De zelfstandig medewerker/ zelfstandig beroepsbeoefenaar op ABO-niveau 3 doet zijn werk geheel zelfstandig. Hij heeft diverse rollen, van uitvoerend en adviserend tot begeleidend, aansturend en controlerend. Hij doet standaardwerk en werk dat eigen inzicht vraagt.			
	Voert taken uit die tactisch en strategisch inzicht vereisen met behulp van een eigen keuze uit en een combinatie van standaardprocedures en methodes.	Voert werkzaamheden helemaal zelfstandig uit.	Is verantwoordelijk voor resultaten van een afgebakend takenpakket. Is gedeeld verantwoordelijk voor het resultaat van het routinewerk van anderen.	Bezit kennis van materialen, middelen, feiten, kernbegrippen, eenvoudige theorieën, gerelateerd aan het beroep.

Niveau 4	De middenkaderfunctionaris of gespecialiseerd beroepsbeoefenaar op ABO-niveau 4 doet zijn werk geheel zelfstandig en is breed inzetbaar maar kan ook zelfstandig gespecialiseerd werk uitvoeren. Hij heeft diverse rollen, van uitvoerend tot coördinerend. Zijn werk kent afbreukrisico.			
	Signaleert beperkingen van bestaande kennis en onderneemt actie. Analyseert redelijk complexe (beroeps) taken en voert deze uit.	Voert werkzaamheden zelfstandig uit. Is breed inzetbaar.	Is verantwoordelijk voor resultaten van eigen werkzaamheden. Is gedeeld verantwoordelijk voor het resultaat van het werk van anderen.	Bezit brede en specialistische kennis van materialen, middelen, feiten, abstracte begrippen, theorieën, ideeën gerelateerd aan het beroep.

Het volgende schema:

- positioneert de Arubaanse gereguleerde beroeps-/praktijkopleidingen ten opzichte van elkaar;
- positioneert deze opleidingen ten opzichte van de ABO-/ NLQF-niveaus (zie bijlage 3);
- duidt de NLQF-niveaus aan die als referentiepunten dienen voor de ABO-niveaus.

Secundair Onderwijs			Postsecundair Onderwijs	Tertiair Onderwijs			ABO-niveaus	NLQF niveaus
Praktijk onderwijs	Leer-werk-traject	Niveau 1 & 2 beroeps-onderwijs	Niveau 3 & 4 beroeps-onderwijs	Associate's degree	Bachelor's degree	Master's degree		
						Master opleiding		8
					Bachelor opleiding			7
				Associate opleiding				6
			Middenkader-Specialisten-opleiding				4	5
			Vakopleiding				3	4
		Basis-beroepsopleiding					2	3
		Entree-opleiding					1	2
Praktijk opleiding	Basis-kennis opleiding							1
								Instroom-niveau

5.2 De ABO-kwalificatiestructuur

Uitgaande van de ABO-doelstellingen draagt de ABO-kwalificatiestructuur bij aan de drievoudige kwalificering van de deelnemers, verbetering in de aansluiting onderwijs & arbeidsmarkt, vergroting van ABO-participatie en kwalitatief goed herkenbaar beroepsonderwijs. De ABO-kwalificatiestructuur is het geheel van kwalificatiedossiers voor het Arubaanse beroepsonderwijs. Het omvat het geheel van kwalificaties en keuzedelen. Rekening houdend met de verscheidenheid in de doelgroepen dient de structuur tegelijkertijd samenhangend, uniform en flexibel te zijn. Te allen tijde moeten de waarde van de ABO-diploma's en -certificaten gewaarborgd worden, ongeacht de leerroute dat de deelnemer genomen heeft om zijn/haar ABO-diploma of certificaat te behalen.

In principe wordt voor het ABO het Nederlandse beroepsonderwijs, met heden het HKS als kwalificatiestructuur, als referentiekader genomen. Voor wat betreft de contextualisering van de ABO-kwalificatiestructuur benadrukt het [Besluit experiment geregionaliseerde beroepsopleidingen en kwalificaties mbo \(Nederland, 2018\)](#) het belang voor innovatie en regionale invulling van het onderwijsprogramma van opleidingen in het beroepsonderwijs.

Hierbij dient in overleg met relevante stakeholders de Arubaanse context in overweging genomen te worden en waar nodig aanpassingen aan te brengen. Rekening dient ook gehouden te worden met internationale ontwikkelingen die impact hebben op een beroep en diens gerelateerde opleiding. Ruimte moet bestaan voor dialoog voor het steeds verbeteren van het ABO om een gedegen bijdrage te leveren aan de deelnemer, de maatschappij en de arbeidsmarkt.

Een instelling biedt het onderwijs aan in de vorm van ABO-opleidingen die gericht zijn op het behalen van een kwalificatie. Een kwalificatie is het geheel van bekwaamheden dat een afgestudeerde van een ABO-opleiding kwalificeert voor het functioneren in een beroep, vervolgonderwijs en als burger. Een ABO-opleiding wordt aangeduid met de naam van de kwalificatie waarop het is gericht. Het keuzedeel dat deel uitmaakt van een ABO-opleiding wordt aangeduid met de naam van dat keuzedeel. ABO-opleidingen worden afgesloten met een examen. Bij het behalen van een kwalificatie en het voldoen aan het vereiste aantal keuzedelen wordt een ABO-diploma ten bewijze daarvan uitgereikt. Elke kwalificatie wordt verdeeld in beroepsgerichte en generieke deelkwalificaties. Deelkwalificaties en keuzedelen worden met ABO-certificaten afgesloten. Alle ABO-opleidingen maken deel uit van de kwalificatiestructuur.

Particuliere instellingen die beroepsopleidingen of cursussen willen verzorgen ter verkrijging van respectievelijk ABO-diploma's en/of -certificaten dienen hun verzoek aan de Minister van Onderwijs te richten met het verzoek voor aanwijzing. De aanwijzingsprocedure verloopt volgens de in de landsverordening gestipuleerde richtlijnen. Tevens wordt rekening gehouden of er een arbeidsmarktbehoefte is voor de opleiding dat niet door het bestaande onderwijsaanbod vervuld kan worden. Net als de bekostigde ABO-opleidingen moeten de aangewezen opleidingen ook voldoen aan de wettelijke eisen die het ABO, inclusief diens kwalificatiestructuur, regelen.

Het ontwikkelen en onderhouden van de ABO-kwalificatiestructuur

Ter garantie van de beroepsgerichtheid van de opleidingen is het van belang dat zowel onderwijs als bedrijfsleven een belangrijke rol hebben in het ontwikkelen en onderhouden van de ABO-kwalificatiestructuur. Rekening houdend met aansluiting tussen het beroepsonderwijsaanbod en de maatschappelijke behoeften daaraan, het arbeidsmarktperspectief voor afgestudeerden en relevante lokale en internationale ontwikkelingen

Hiervoor is het opzetten van een **onderwijs-bedrijfsleven platform** essentieel. Met de nodige input en draagvlak zullen de rollen en taken van dit platform aan de Minister van Onderwijs voorgelegd worden ter goedkeuring en waar nodig wettelijk vastgelegd.

Kwaliteitscriteria voor de ABO-Kwalificatiestructuur

Om de kwaliteit van de ABO-Kwalificatiestructuur te toetsen zijn kwaliteitscriteria vastgesteld. De criteria van de Nederlandse kwalificatiestructuur is als standaard gebruikt voor de kwaliteitscriteria van de ABO-kwalificatiestructuur, kwalificaties en keuzedelen.

De kwalificatiestructuur is doelmatig; relevant voor de arbeidsmarkt, de samenleving & vervolgonderwijs.	De kwalificatiestructuur bevat de kwalificatie-eisen voor de beginnende beroepsbeoefenaren die aansluiten op de actuele vraag van de arbeidsmarkt en van instellingen voor vervolgonderwijs en die anticiperen op hun toekomstige vraag.
De kwalificatiestructuur is uitvoerbaar voor onderwijs, beroepspraktijkvorming & examinering.	Op basis van de kwalificatiestructuur kunnen onderwijsinstellingen een evenwichtig gespreid aanbod van opleidingen verzorgen dat goed afgestemd is op vraag en aanbod.
De kwalificatiestructuur is herkenbaar voor bedrijfsleven, onderwijsinstellingen & deelnemers.	De naamgeving en inrichting van kwalificatiedossiers, kwalificaties en keuzedelen levert voldoende herkenbaarheid op voor het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en deelnemers.
De kwalificatiestructuur vormt een transparant & overzichtelijk geheel.	- De kwalificatiestructuur vormt een overzichtelijk en samenhangend geheel van kwalificatiedossiers, kwalificaties en keuzedelen die aan gebruikers een goed beeld geven van onderscheiden beroepen waarvoor in het ABO wordt opgeleid en van de kwalificatie-eisen die gelden voor de betreffende beginnende beroepsbeoefenaren. - Er is sprake van eenduidige uitwerking over alle kwalificatiedossiers heen door gelijke beschrijving wat gelijk is en vergelijkbare beschrijving wat vergelijkbaar is. Door een transparante en passende omschrijving van het kwalificatieniveau. Alsook door het nakomen van overige eisen over vormgeving en beschrijving die in de 'Instructies bij de ontwikkeling van ABO-kwalificatie-dossiers, keuzedelen en verantwoordingsinformatie' zijn aangegeven.
De kwalificatiestructuur is flexibel voor onderwijs, beroepspraktijkvorming & examinering.	- De procedure voor ontwikkeling en vaststelling van kwalificatiedossiers is zodanig ingericht dat flexibele toevoeging en/ of aanpassing mogelijk is wanneer daar dringende redenen voor zijn vanuit het perspectief van arbeidsmarkt, uitvoering of veranderende wetgeving. - De procedure voor ontwikkeling en vaststelling van keuzedelen is zodanig ingericht dat flexibele toevoeging en/ of aanpassing van keuzedelen mogelijk is.

5.2.1 Soort ABO-opleidingen

De ABO-kwalificatiestructuur onderscheidt verschillende soorten opleidingen die het beroepsonderwijs kan aanbieden binnen een bepaalde leerweg om een kwalificatie te behalen. De ABO-opleidingen zijn gekoppeld aan een ABO-niveau en leiden op tot een bepaald type beginnend beroepsbeoefenaar.

	Soort ABO-opleiding	ABO-niveaus	Type beroepsbeoefenaar
Secundair onderwijs	Entree-opleiding	niveau 1	Assistent Basisberoepsbeoefenaar
	Basisberoepsopleiding	niveau 2	Basisberoepsbeoefenaar
Postsecundair Onderwijs	Vakopleiding	niveau 3	Zelfstandig Beroepsbeoefenaar
	Middenkaderopleiding	niveau 4	Middenkaderfunctionaris
	Specialistenopleiding	niveau 4	Specialist

Entree-opleiding ABO-niveau 1

De entree-opleiding bereidt de deelnemers voor op de arbeidsmarkt als **assistent basisberoepsbeoefenaar** of voor doorstroming naar het vervolgonderwijs. Vergeleken met de basisberoepsbeoefenaar zal de assistent minder gecompliceerde werkzaamheden uitvoeren, die meestal een lagere snelheid van handelen en denken vragen.

In tegenstelling tot de Nederlandse entree-opleiding, wordt de Arubaanse entree-opleiding wel aangeboden in het initieel beroepsonderwijs aan studenten jonger dan 16 jaar. Het beroepskwalificerende gedeelte van de opleiding wordt aangevuld met een vormingsgedeelte passend voor de jonge studenten.

Basisberoepsopleiding ABO-niveau 2

De basisberoepsopleiding bereidt studenten voor om uitvoerende werkzaamheden te doen of voor doorstroming naar het vervolgonderwijs. Het gaat hierbij om **basisberoepsbeoefenaar** vaardigheden, die nodig zijn voor het uitvoeren van enigszins gecompliceerde routines en standaardprocedures.

De verantwoordelijkheid beperkt zich tot het eigen takenpakket. In het initieel beroepsonderwijs wordt de opleiding aangevuld met een vormingsgedeelte passend voor de jonge studenten.

Vakopleiding
ABO-niveau 3

De vakopleiding bereidt deelnemers voor om werkzaamheden zelfstandig uit te voeren of voor doorstroming naar het vervolgonderwijs.

Als **zelfstandig beroepsbeoefenaar** houdt de afgestudeerde zich bezig met:

- uitvoering van het eigen takenpakket;
- zich verantwoorden tegenover collega's;
- het controleren en begeleiden van het toepassen van standaardprocedures door anderen;
- het bedenken van werkvoorbereiding en beheerprocedures.

Middenkaderopleiding
ABO-niveau 4

Deelnemers leren beroepsonafhankelijke vaardigheden, zoals tactisch en strategisch handelen. Het accent ligt op een breder programma, management/ talen, ondersteunen & aansturen.

De middenkaderfunctionaris draagt een hiërarchische verantwoordelijkheid, waarbij het gaat om formele, organisatorische verantwoordelijkheid. Verder behoort het bedenken van nieuwe procedures tot het takenpakket. Afgestudeerden kunnen als **middenkaderfunctionaris** de arbeidsmarkt op of verder studeren op het hbo.

Specialistenopleiding
ABO-niveau 4

De specialistenopleiding is gericht op zelfstandig beroepsbeoefenaars in eenzelfde beroep of beroepscategorie. Het accent ligt op een smaller programma, vakkennis/ expertise, voorbereiden & uitvoeren. Deelnemers leren beroepsonafhankelijke vaardigheden, zoals tactisch en strategisch handelen.

De **specialist** draagt een hiërarchische verantwoordelijkheid, waarbij het gaat om formele, organisatorische verantwoordelijkheid. Verder behoort het bedenken van nieuwe procedures tot het takenpakket. Afgestudeerden kunnen als specialist de arbeidsmarkt op of verder studeren op het hbo.

5.2.2 Koppeling ABO-opleidingen aan instellingstype

Secundair onderwijs	ABO-niveau 1 opleidingen	ABO-instellingen voor initieel secundair beroepsonderwijs.	Basiscyclus ¹ ABO-beroepscyclus
		ABO-instellingen voor beroepsonderwijs aan volwassenen.	ABO-beroepscyclus
		Scholen voor praktijkonderwijs ² .	Praktijkonderwijs ABO-beroepscyclus
	ABO-niveau 2 opleidingen	ABO-instellingen voor initieel secundair beroepsonderwijs.	Basiscyclus ABO-beroepscyclus
		ABO-instellingen voor beroepsonderwijs aan volwassenen.	ABO-beroepscyclus
		ABO-instellingen voor initieel postsecundair beroepsonderwijs ² .	Vorbereidingsjaar ³ ABO-beroepscyclus

¹ Het doel van een basiscyclus is een brede vorming te geven die aanvangt na het basisonderwijs ongeacht het type onderwijs.

De doelen van de basisvorming worden in een vakleerplan vastgesteld door de Minister.

² Met goedkeuring van de Minister, al dan niet in samenwerking met een secundair beroepsonderwijsinstelling.

³ Het bevoegd gezag kan afwijken van een voorbereidingsjaar naar eigen inzicht.

Postsecundair onderwijs	ABO-niveau 3 opleidingen	ABO-instellingen voor initieel postsecundair beroepsonderwijs.	Vorbereidingsjaar ¹ ABO-beroepscyclus
		ABO-instellingen voor beroepsonderwijs aan volwassenen.	ABO-beroepscyclus
		ABO-instellingen voor initieel secundair beroepsonderwijs ² .	Basiscyclus ³ ABO-beroepscyclus
	ABO-niveau 4 opleidingen	ABO-instellingen voor initieel postsecundair beroepsonderwijs.	Vorbereidingsjaar ¹ ABO-beroepscyclus
		ABO-instellingen voor beroepsonderwijs aan volwassenen.	ABO-beroepscyclus

¹ Het bevoegd gezag kan afwijken van een voorbereidingsjaar naar eigen inzicht.

² Met goedkeuring van de Minister, al dan niet in samenwerking met een postsecundair beroepsonderwijsinstelling.

³ Het doel van een basiscyclus is een brede vorming te geven die aanvangt na het basisonderwijs ongeacht het type onderwijs.

De doelen van de basisvorming worden in een vakleerplan vastgesteld door de Minister.

5.2.3 Toelatingseisen

De toelatingseisen om deel te nemen aan een ABO-opleiding is verschillend per ABO-niveau en soort beroepsopleiding.

De toelatingseisen voor de entree opleiding, ABO-niveau 1, zijn:

- Voor het volwassenenonderwijs gelden er geen specifieke toelatingseisen voor deelnemers van 18 jaar en ouder.
- Jongeren tussen 16 en 18 jaar kunnen toegelaten worden tot een opleiding in het volwassenenonderwijs mits het bevoegd gezag in samenspraak met de inspectie van het onderwijs goedkeuring verleend. Het gaat om jongeren die door een of andere reden geen toegang meer krijgen tot het initieel secundaire beroepsonderwijs of het regulier algemeen voortgezet onderwijs.
- Voor leerlingen van het praktijkonderwijs die door willen stromen naar het initieel secundaire beroepsonderwijs gelden de door de Minister geaccordeerde toelatingsnormen voor doorstroom praktijkonderwijs naar initieel secundair beroepsonderwijs.
- Leerlingen van de basis cyclus van het regulier algemeen voortgezet onderwijs worden toegelaten aan de basiscyclus van het initieel secundaire beroepsonderwijs.

De toelatingseisen voor basisberoepsopleidingen ABO-niveau 2, zijn:

- Deelnemers die een ABO-niveau 1 diploma hebben of,
- Deelnemers/leerlingen die een bewijs hebben dat ze ciclo basico mavo-leerjaar 2 goed hebben doorlopen worden toegelaten aan de beroepscyclus van het secundaire beroepsonderwijs of,
- Deelnemers/leerlingen die een bewijs hebben dat ze ciclo avansa mavo-leerjaar 3/leerjaar 4 hebben doorlopen worden toegelaten aan de beroepscyclus van het secundaire beroepsonderwijs.
- Jongeren tussen 16 en 18 jaar, die voldoen aan bovenstaande eisen, kunnen toegelaten worden tot een opleiding in het volwassenenonderwijs mits het bevoegd gezag in samenspraak met de inspectie van het onderwijs goedkeuring verleend. Het gaat om jongeren die door een of andere reden geen toegang meer krijgen tot het initieel secundaire beroepsonderwijs of het regulier algemeen voortgezet onderwijs.
- Middels een EVC-procedure (Eerder Verworven Competentie procedure) kan besloten worden om deelnemers toe te laten aan een opleiding of een specifiek onderdeel van een opleiding om een certificaat te halen voor een deelkwalificatie.
- Leerlingen van de basis cyclus van het regulier algemeen voortgezet onderwijs worden toegelaten aan de basiscyclus van het initieel secundaire beroepsonderwijs.

De toelatingseisen voor de vakopleiding, ABO-niveau 3, zijn:

- Deelnemers die een ABO-niveau 2 diploma hebben of,
- Deelnemer die een mavo-diploma of,
- Deelnemers die een bewijs hebben dat ze leerjaar 3 havo goed hebben doorlopen worden toegelaten aan het postsecundaire beroepsonderwijs.
- Jongeren tussen 16 en 18 jaar, die voldoen aan bovenstaande eisen, kunnen toegelaten worden tot een opleiding in het volwassenenonderwijs mits het bevoegd gezag in samenspraak met de inspectie van het onderwijs goedkeuring verleend. Het gaat om jongeren die door een of andere reden geen toegang meer krijgen tot het initieel postsecundaire beroepsonderwijs of het regulier algemeen voortgezet onderwijs.
- Middels een EVC-procedure (Eerder Verworven Competentie procedure) kan besloten worden om deelnemers toe te laten aan een opleiding of een specifiek onderdeel van een opleiding om een certificaat te halen voor een deelkwalificatie.

De toelatingseisen voor middenkaderopleiding, ABO-niveau 4, zijn:

- Deelnemers die een ABO-niveau 2/ABO-niveau 3 diploma hebben of,
- Deelnemers die een mavo-diploma hebben of,
- Deelnemers die een bewijs hebben dat ze leerjaar 3 havo goed hebben doorlopen worden toegelaten aan het postsecundaire beroepsonderwijs.
- Jongeren tussen 16 en 18 jaar, die voldoen aan bovenstaande eisen, kunnen toegelaten worden tot een opleiding in het volwassenenonderwijs mits het bevoegd gezag in samenspraak met de inspectie van het onderwijs goedkeuring verleend. Het gaat om jongeren die door een of andere reden geen toegang meer krijgen tot het initieel postsecundaire beroepsonderwijs of het regulier algemeen voortgezet onderwijs.
- Middels een EVC-procedure (Eerder Verworven Competentie procedure) kan besloten worden om deelnemers toe te laten aan een opleiding of een specifiek onderdeel van een opleiding om een certificaat te halen voor een deelkwalificatie.

De toelatingseisen voor een specialistenopleiding, ABO-niveau 4, zijn:

- Deelnemers die een ABO-niveau 4 diploma hebben of
- Middels een EVC-procedure (Eerder Verworven Competentie procedure) kan besloten worden om deelnemers toe te laten aan een opleiding of een specifiek onderdeel van een opleiding om een certificaat te halen voor een deelkwalificatie.

Het ABO-stelsel promoveert doorstroming en waarborgt een doorlopende leerlijn binnen en buiten de beroepsonderwijszuil.

Niveau	Stroomt door naar niveau:	Onder voorwaarde dat de deelnemer*:
Instroomniveau	ABO-niveau 1	Aan de toelatingseisen van het opleidingsprogramma voldoet.
ABO-niveau 1	ABO-niveau 2	- De ABO-1 doorstroomroute succesvol gevolgd heeft of de ABO-1 arbeidsmarktroute succesvol gevolgd heeft en in het bezit is van het ABO-certificaat <i>Schakel op ABO-2</i>; en aan mogelijke additionele toelatingseisen behorende tot het specifiek opleidingsprogramma voldoet.
ABO-niveau 2	ABO-niveau 3 of ABO-niveau 4	- De ABO-2 doorstroomroute succesvol gevolgd heeft of de ABO-2 arbeidsmarktroute succesvol gevolgd en in het bezit is van resp. het ABO-certificaat <i>Schakel op ABO-3</i> of <i>Schakel op ABO-4</i>; en aan mogelijke additionele toelatingseisen behorende tot het specifiek opleidingsprogramma voldoet.
ABO-niveau 3	ABO-niveau 4	- De ABO-3 doorstroomroute succesvol gevolgd heeft of de ABO-3 arbeidsmarktroute succesvol gevolgd heeft en in het bezit is van het ABO-certificaat <i>Schakel op ABO-4</i>; en aan mogelijke additionele toelatingseisen behorende tot het specifiek opleidingsprogramma voldoet.
ABO-niveau 4	Associate degree/ HBO Bachelor's degree	- De ABO-4 doorstroomroute succesvol gevolgd heeft of de ABO-4 arbeidsmarktroute succesvol gevolgd heeft en in het bezit is van het ABO-certificaat <i>"Schakel op HBO"</i>; en aan mogelijke additionele toelatingseisen behorende tot het specifiek opleidingsprogramma voldoet.

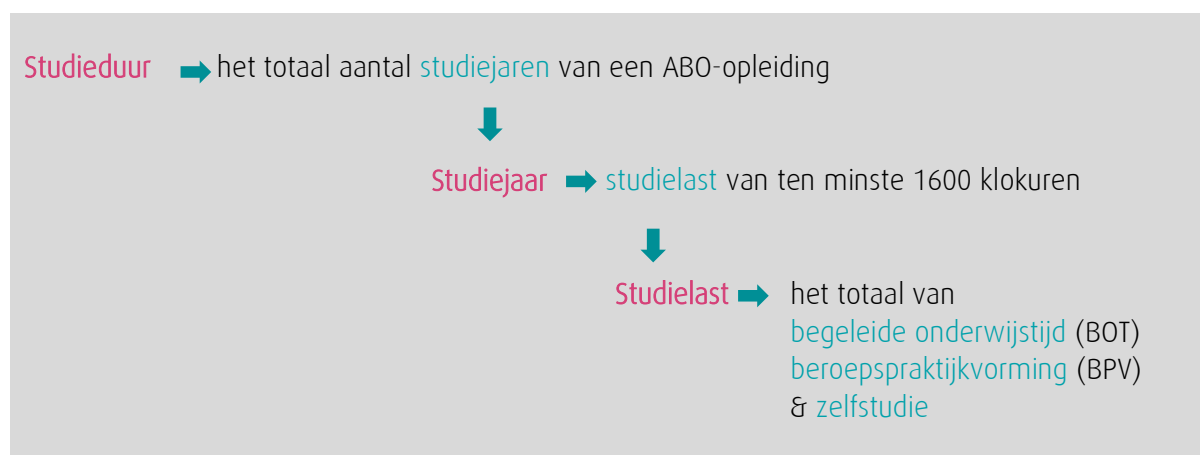
* Voor een beschrijving van de doorstroom- en arbeidsmarktroutes, alsook ABO-certificaten *Schakel op ABO-2/ABO-3/ABO-4 en HBO* zie Routes, paragraaf 3.3.1

5.3 Wettelijke Beroepsvereisten

Er zijn beroepen waarvoor wettelijke vereisten vastgesteld zijn op o.a. het gebied van kennis, inzicht, vaardigheden of beroepshoudingen. Een voorbeeld hiervan is het beroep apothekersassistent. In de *Landsverordening bevoegdheid apothekers en apothekersassistenten, AB 1991 no. GT 7* zijn vastgelegd de bevoegdheidsvereisten ter uitoefening van dit beroep. Deelnemers die een opleiding gericht op zulk een beroep voltooien moeten over deze vereisten beschikken. Kwalificaties mogen nooit in tegenspraak zijn met wettelijke beroepsvereisten. De vereisten worden in het kwalificatiedossier gericht op desbetreffende beroepen als standaarden vermeld.

De instelling draagt er zorg voor dat bij het aanbieden van een beroepsopleiding, dat degenen die deze opleiding volgen, de gelegenheid krijgen om aan de vereisten te voldoen en dat bij de examinering aan die vereisten wordt voldaan. Op het diploma van deze beroepsopleidingen worden de wettelijke beroepsvereisten vermeld, als zij zijn behaald, en wordt het resultaat van de beoordeling op de resultatenlijst vermeld.

5.4 Studieduur beroepsopleidingen

Studieduur

Het bevoegd gezag stelt de studieduur van een ABO-opleiding vast, waarbij de studieduur uitgedrukt wordt in studiejaar of gedeelten daarvan.

Studiejaar

Een normatief studiejaar bestaat uit veertig weken van elk veertig uren, waaronder inbegrepen de beroepspraktijkvorming. Een studiejaar kent een studielast van ten minste 1600 studiebelastinguren.

Studielast

De studielast van elke opleiding wordt uitgedrukt in normatieve studiejaar. De normatieve studielast is de studielast die een deelnemer gemiddeld geacht wordt nodig te hebben om de opleiding te voltooien. De gemiddelde studielast is bij aanvang van de opleiding bekend en op basis hiervan is de opleiding ingericht in contacturen (begeleidende onderwijstijd), beroepspraktijkvorming en zelfstudie. De feitelijke situatie kan van persoon tot persoon verschillen.

Begeleidende onderwijstijd (BOT) - contacturen

Ter waarborging van de nodige flexibiliteit in het ABO om de leerder optimaal bij te staan, is het van belang om rekening te houden met de karakteristieken van elke doelgroep bij het bepalen welk percentage van de totale studielast aan BOT wordt besteed. Het bevoegd gezag, na overleg te hebben gepleegd met de scholen en Inspectie van het onderwijs, biedt de Minister ter goedkeuring een voorstel met gedegen onderbouwing aan betreffende "welk percentage van de totale studielast aan BOT kan worden besteed". Goedgekeurde voorstellen worden bij ministeriële regeling voor de specifieke scholen per leerjaar vastgesteld.

Het bepalen van de studieduur van een opleiding

Bij het bepalen van de studieduur van een ABO-opleiding dient door het bevoegd gezag, ter vaststelling van de nodige flexibiliteit, rekening gehouden te worden met de karakteristieken van diens specifieke doelgroep.

Als voorbeeld hiervan:

- Een school die ABO-opleidingen verzorgt voor het initieel secundair beroepsonderwijs, waarbij de doelgroep uit minderjarigen bestaat die het beroepsonderwijs direct instroomden via het primair onderwijs, heeft naast de kwalificerende taak om de studenten voor te bereiden en op te leiden tot beroepsbeoefenaars, ook de taak om diezelfde studenten te begeleiden in hun vorming tot “life-long learners” die succesvol in de samenleving integreren en participeren.
Dus naast de studieduur die het kwalificerende gedeelte van de opleiding eist, is er ook de additionele studieduur, die verbonden is aan de algemene vorming van de jonge doelgroep. De richtlijn hierbij, rekening houdend met de jonge leeftijd van de studenten, is om tenminste een opleidingsduur van 4 jaar aan te houden om de drievoudige kwalificering van de jonge studenten te garanderen.
- Zo nodig kan de school ook opteren voor een langere studieduur gebaseerd op de karakteristieken van de doelgroep. Dit geldt ook voor individuele deelnemers die door hun persoonlijke (thuis/werk) situatie het niet halen om hun opleiding af te ronden binnen de vastgestelde studieduur.
Scholen worden aangeraden om tezamen met de student via loopbaanoriëntatie en begeleiding een haalbaar plan op te zetten ter afronding van de opleiding en dit aan te bieden aan de Inspectie van het Onderwijs ter goedkeuring van de afwijkende studieduur.
- De studieduur van beroepsopleidingen voor een volwassen doelgroep kan variëren op basis van o.a. eerder verworven competenties (EVC), vrijstellingen voor individuen, alsmede dispensatie voor de verplichting om de algemeen vormende vakken te volgen die behoren tot het vormingsaspect van het initieel beroepsonderwijs. Jongere deelnemers die meerderjarig zijn moeten een individueel verzoek via de schoolleiding bij de Minister indienen ter verkrijging van de dispensatie op de algemeen vormende vakken behorende tot het vormingsaspect van het initieel beroepsonderwijs.

Het aantal studiejaar voor het vormingsgedeelte van een ABO-opleiding, de basiscyclus, is ten minste 2 studiejaar. Hierbij dient additioneel rekening gehouden te worden met de karakteristieken van de specifieke doelgroep die de instelling bedient. Gebaseerd hierop kan het bevoegd gezag met goedkeuring van de Minister afwijken van het aantal studiejaar dat nodig is voor een gedegen vorming van die specifieke doelgroep.

Voor het aantal studiejaren nodig voor het beroepskwalificerende gedeelte van een ABO-opleiding, **de beroepscyclus**, worden de volgende richtlijnen gehanteerd:

ABO Beroepsopleiding	Kwalificerende Studieduur
Entree-opleiding	ten minste 1 en ten hoogste 3 studiejaren
Basisberoepsopleiding	ten minste 2 en ten hoogste 3 studiejaren
Vakopleiding	ten minste 2 en ten hoogste 4 studiejaren
Middenkaderopleiding	ten minste 2 en ten hoogste 4 studiejaren
Specialistenopleiding	ten minste 1 en ten hoogste 2 studiejaren

Bij het bepalen van de totale studieduur van opleidingen kunnen de volgende uitgangspunten gebruikt worden, rekening houdend met zowel de beroepskwalificerende als de vormingsgedeelten van de opleiding:

Initieel Secundair Beroepsonderwijs	Gegeven aan instellingen met opleidingen met een studieduur van tenminste vier jaren, onderverdeeld in een basiscyclus en een beroepscyclus. Op een door de Minister goedgekeurd verzoek van een schoolbestuur kunnen bij regeling van de Minister voor bijzondere groepen van deelnemers regels gesteld worden, waarbij wordt afgeweken van deze studieduur.
Initieel Postsecundair Beroepsonderwijs	Gegeven aan instellingen met opleidingen met een studieduur van ten hoogste vier jaren. Bij ministeriële regeling kunnen voor bijzondere groepen deelnemers regels worden gesteld, waarbij wordt afgeweken van deze studieduur.
Beroepsonderwijs voor volwassenen	Gegeven aan instellingen met opleidingen met een studieduur van ten hoogste vier jaren. Bij ministeriële regeling kunnen voor bijzondere groepen/ deelnemers regels worden gesteld, waarbij wordt afgeweken van deze studieduur.

Urennormen

Een ABO-deelnemer heeft recht op voldoende onderwijstijd van goede kwaliteit. De urennormen voor het ABO geven aan het minimumaantal lesuren dat de deelnemer jaarlijks moet krijgen. De instellingen dragen hierbij de verantwoordelijkheid voor de onderwijskwaliteit en moeten zorgen voor goed onderwijs. Er is de nodige vrijheid om het programma zelf in te richten, zolang de kwaliteit van het onderwijs goed is.

Dit houdt in een volwaardig, evenwichtig en uitdagend onderwijsprogramma met voldoende uren, een goede mix van werkvormen en adequate begeleiding. Voor zowel BBL- als BOL-opleidingen gelden richtlijnen voor het minimumaantal uren dat aan een bepaald type onderwijsactiviteit (**begeleide onderwijstijd (BOT)** en de **beroepspraktijkvorming (BPV)**) moet worden besteed.

BOL-opleiding

Het onderwijsprogramma voor een BOL-opleiding voldoet aan de eisen met betrekking tot voldoende begeleide onderwijsuren (BOT) en uren beroepspraktijkvorming (BPV) indien het bevoegd gezag voor de deelnemer een onderwijsprogramma verzorgt dat tenminste aan de volgende klokuren voldoet, met dien verstande dat:

BOL opleidingsduur	Totaal aantal uren BOT + BPV van de opleiding	Minimaal aantal uren BOT	Minimaal aantal uren BPV
1-jarig Entree	1000	600	geen minimum
1 jarige opleiding	1000	700	250
2 jarige opleiding	2000	1250	450
3 jarige opleiding	3000	1800	900
4 jarige opleiding	4000	2350	1350

Voor de BOL-opleidingen mag de onderwijsinstelling de uren over de jaren verdelen zoals gewenst, zolang het totaal aantal uren wordt gehaald en voor het eerste jaar van de opleidingen op de niveaus 2 t/m 4 geldt een norm van 700 uur begeleide onderwijstijd.

BBL-opleiding

Voor de BBL-opleidingen geldt de urennorm per studiejaar, zonder variatiemogelijkheid over de jaren heen.

BBL opleidingsduur	Totaal aantal uren BOT + BPV van de opleiding	Minimaal aantal uren BOT	Minimaal aantal uren BPV
1-jarig Entree	850	200	610
1 jarige opleiding	850	200	610
2 jarige opleiding	1700	400	1220
3 jarige opleiding	2550	600	1830
4 jarige opleiding	3400	800	2440

Derde Leerweg

Zoals al eerder vermeld (blz. 14) zullen de structuur, processen en randvoorwaarden voor introductie van de derde leerweg op Aruba via de Minister van Onderwijs geregeld worden. Dit geldt ook voor urennormen.

Mogelijke afwijking van de minimale urennorm in de volgende gevallen:

- Voor sommige beroepen gelden bij wet vastgelegde beroepsvereisten waar een student die een opleiding gericht op dat beroep volgt, aan moet voldoen. In dat geval wordt de urennorm van de opleiding aangepast aan de beroepsvereisten.
- Onder bepaalde voorwaarden kan een opleiding afwijken van het minimum aantal uren begeleide onderwijstijd, mits het binnen de onderwijsvisie van de instelling past en de opleiding van aantoonbaar voldoende kwaliteit is, gebaseerd op onder andere studiesucces, tevredenheid van studenten en tevredenheid van medewerkers en bedrijven.

Inrichting van het Onderwijs

Bij de inrichting van het onderwijs wordt bedoeld hoe het leren zal plaatsvinden. Hier zal verder met stakeholders invulling gegeven worden aan gepersonaliseerd leren, het leren leren concept en skill based leren door middel van het ontwikkelen van beleid per onderwijstype. Dit zal vertaald moeten worden in het curriculum, de pedagogisch/ andragogisch didactische aanpak en de organisatie van het onderwijs.

De nodige trainingen en begeleiding zullen hiervoor gegeven worden. Informatie en voorlichting is essentieel zodat deze concepten bekend zijn bij iedereen en dat deze concepten ook vorm krijgen en toegepast worden. Het is des schoolbestuur en scholen om zelf invulling te geven aan de pedagogisch/ andragogisch didactische aanpak en zorg te dragen voor een positief en veilig leerklimaat.

Nieuwe inzichten in deze onderwerpen, door middel van onderzoek, kunnen gegeven worden door het hoger onderwijs van Aruba. Begeleiding en steun kan door Directie Onderwijs gegeven worden.

Bron: Nationaal Onderwijsbeleid Aruba 2030

De voorschriften voor de inrichting van het ABO met als benchmark het Nederlandse beroepsonderwijs in de Arubaanse context, is als volgt:

- Het bevoegd gezag draagt er zorg voor dat beroepsopleidingen zodanig zijn ingericht dat deelnemers, de kwalificatie en daarbij behorende keuzedelen binnen de vastgestelde studieduur kunnen bereiken en dat het onderwijsprogramma evenwichtig is ingedeeld, alsmede voldoende begeleide onderwijsuren en uren beroepspraktijkvorming omvat.

Beroepsopleidingen in de beroepsopleidende leerweg en in de beroepsbegeleidende leerweg zijn voltijds ingericht en hebben per volledig studiejaar een studielast van ten minste 1600 klokuren.

5.5 Taaleisen in het ABO

Op Aruba is, naast Papiamentu, het Nederlands een officiële taal. Het Nederlands wordt in het Arubaanse dagelijks leven niet vaak gebruikt en is de moedertaal van een kleine minderheid (6%). Op school wordt het Nederlands als instructietaal, echter via een moedertaaldidactiek, aangeboden met methodes en examens die gericht zijn op de Nederlandstalige leerlingen in Nederland. Deze taal- en context/ cultuur gerelateerde problemen leiden tot een laag onderwijsrendement en een laaggeschoolde bevolking.

Scholing-Pietersz V. en Tromp-Wouters A. (2019). *Taalbeleid voor een nieuw traject in het avo*. DEA
► www.ea.aw/pages/taalbeleid-voor-een-nieuw-traject-in-het-avo-pdf/

Taal & communicatie bereidt deelnemers voor talen te gebruiken om te leren en om zich in verschillende contexten en situaties te uiten. Het gaat hierbij om basiskennis en -vaardigheden die van belang zijn voor het vervolgonderwijs en sociale redzaamheid van alle deelnemers. In afwachting van het nog nader uit te werken nationaal taalbeleid en nationaal onderwijs taalbeleid worden de volgende richtlijnen gehanteerd voor taal in het ABO:

Het generieke onderdeel taal en communicatie bestaat uit drie talen:

- **Papiamentu**: op Aruba is Papiamentu de moedertaal of de tweede taal van de meerderheid van de bevolking en daarnaast is het een officiële taal. De ontwikkeling van de moedertaal heeft een grote invloed op het leren van een vreemde taal of een tweede taal. Een goede taalbeheersing van de moedertaal kan de taalontwikkeling van een vreemde taal of tweede taal ondersteunen. Verder is Papiamentu een heel belangrijk element voor de culturele identiteit van de deelnemers. Cultuuroverdracht is een essentiële basis voor het ondersteunen van een economische, sociale en menselijke ontwikkeling. Deze benadering wordt "mother tongue based multilingual education" genoemd. Unesco stimuleert deze benadering omdat uit verschillende onderzoeken is gebleken dat dit een positieve impact heeft op het leren en de leerresultaten. Tevens is het een belangrijke factor voor kwaliteit van het onderwijs en inclusief onderwijs.
- **Nederlands**: het is gezien onze context een vreemde taal. Daartegenover is het een officiële taal en is het de instructietaal op de meeste scholen. De Nederlandse taal is van belang voor het vervolgonderwijs en sociale redzaamheid van de deelnemers.
- **Engels**: binnen de Arubaanse samenleving speelt de Engelse taal een belangrijk rol. De digitalisering, sociale media en het internet zorgen voor een grotere zichtbaarheid van de taal op Aruba. De Engelse taal is van belang voor de Arubaanse economie, vooral met de focus op toerisme, daarnaast is het van belang dat deelnemers voorbereid worden op de mondiale samenleving waarin het Engels steeds vaker als tweede taal wordt gesproken.

De kwalificatie-eisen voor het generieke onderdeel taal en communicatie wordt door de Minister vastgesteld. Het **Europees Referentiekader voor moderne vreemde talen (ERK*)** wordt als referentiekader gebruikt voor het beheersniveau (inclusief Nederlands) van het generieke onderdeel taal en communicatie. Bijlage 5 bevat een overzicht van het verband tussen het beroepskwalificatie-niveau, soort route en het vereiste beheersniveau.

*

Europees Referentiekader voor moderne vreemde talen (ERK)

Dit referentiekader van de Raad van Europa wordt in het talenonderwijs in heel Europa gebruikt. Het geeft een beschrijving van de verschillende niveaus van taalbeheersing die iemand doorloopt die een vreemde taal leert. Het ERK zorgt ervoor dat niveaus beter vergeleken kunnen worden. Het beschrijft aan de hand "can-do-statements" wat iemand

op

een bepaald niveau kan doen met de nieuwe taal.

Taalunieversum.org, (2019), Referentiekaders voor leertrajecten NT2.

► <http://taalunieversum.org/inhoud/nt2-beginnersdoelen/referentiekaders-voor-leertrajecten-nt2>

**

Referentiekader van Meijerink

Voor Nederlands in Nederland wordt er doorgaans gebruik gemaakt van het referentiekader van Meijerink

► www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/nederlands/referentiekader-taal/

Bij het perspectief van Nederlands als vreemde taal kan er gebruik worden gemaakt van het ERK. De methodes uit Nederland maken hier echter geen gebruik van, maar gebruiken het referentiekader van Meijerink. Hier moet dus rekening mee gehouden worden.

Taalgerichte didactiek, of 'taalbewust lesgeven' kan docenten en leerlingen veel bieden. Aandacht voor vakkennis en taal, hand in hand, vergroot de leeropbrengst. Hoe taalvaardiger leerlingen zijn, des te sneller zij zich vakkennis kunnen verwerven en des te beter zij zich ontwikkelen in de beroepspraktijk. En andersom worden leerlingen die veel lezen, praten en schrijven over hun vak in rap tempo taalvaardiger. Taalbewuste didactiek stimuleert een actieve werk- en leerhouding en dat inspireert docenten. Wie taalbewust lesgeeft maakt het onderwijs begrijpelijker, leerzamer en aantrekkelijker. Leerlingen boeken betere resultaten in de taal- en vakklassen en zijn meer betrokken.

Acht krachtige taalleersituaties in het beroepsonderwijs

1. Studieteksten en opdrachten lezen
2. Instructie en uitleg begrijpen
3. Samenwerken en overleggen
4. Argumenteren in discussie en betoog
5. Beoordelings- en reflectiegesprekken
6. Presentaties geven
7. Brieven en e-mails schrijven
8. Een verslag of werkstuk schrijven

Bron: Bolle T. en Meelis v. I. (2014)

Wie taalbewust lesgeeft maakt onderwijs aantrekkelijker.

- De instructietaal dient een instrument te zijn dat leerlingen begeleidt in het ontwikkelen van hun vakmanschap en in hun persoonlijke groei als “**confident & inspired lifelong learners**”.
- Een kwalificatie kan ook **beroepsgerichte taaleisen** hebben, voor het kunnen uitvoeren van de kerntaken en werkprocessen zoals beschreven voor een kwalificatie in het kwalificatiedocument (BKD). Het gaat hierbij om de taalkennis en -vaardigheden die van een beginnend beroepsbeoefenaar mag worden verwacht bij het uitoefenen van een beroep.

Voor de instructietaal en de generieke vereisten voor de verschillende ABO-niveaus worden de volgende richtlijnen gehanteerd:

5.5.1 Taal in het initieel secundair beroepsonderwijs

Instructietaal

De taal van het onderwijs en de examens is voor ABO-niveau 1 opleidingen Papiamento en voor ABO-niveau 2 opleidingen het Nederlands. Het Nederlands wordt aangeboden vanuit een didactiek van het Nederlands als vreemde taal. Indien de instructietaal anders is dan het Nederlands als vreemde taal zal de examinering ook hierop moeten aansluiten.

Een andere taal kan gebruikt worden indien:

- het onderwijs betreft met betrekking tot die andere taal;
- de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs het wenselijk maakt;
- de herkomst van de deelnemers daartoe noodzaakt.

Taal als deel van de generieke onderdelen

De talen Nederlandse, Engelse en Papiamento behoren tot het generieke onderdeel taal en communicatie en zijn verplicht voor alle kwalificaties.

Taal als onderdeel van keuzedelen

- Voor studenten die de doorstroomroute volgen worden “verplichte” taal-keuzedelen aangeboden om de student op het taalkundig niveau te brengen dat nodig is voor het behalen van een diploma en het kunnen volgen van het vervolgonderwijs.
- Spaans wordt doorgaans als keuzedeel aangeboden, echter daar waar beheersing van Spaans essentieel is voor een beroep wordt het als een “verplichte” taal-keuzedeel aangeboden gericht om de student op het taalkundig niveau te brengen dat nodig is voor het kunnen functioneren op de arbeidsmarkt.

5.5.2 Taal in het initieel postsecundair beroepsonderwijs

Instructietaal

De taal van het onderwijs en de examens voor ABO-niveau 3 en 4 opleidingen is het Nederlands. Nederlands aangeboden vanuit een didactiek van het Nederlands als vreemde taal. Indien de instructietaal anders is dan het Nederlands als vreemde taal zal de examinering ook hierop moeten aansluiten.

Een andere taal kan gebruikt worden indien:

- het onderwijs betreft met betrekking tot die andere taal;
- de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs het wenselijk maakt;
- de herkomst van de deelnemers daartoe noodzaakt.

Taal als deel van de generieke onderdelen

De talen Nederlandse, Engelse en Papiamentu behoren tot het generieke onderdeel taal en communicatie en zijn verplicht voor alle kwalificaties.

Taal als onderdeel van keuzedelen

- Voor studenten die de doorstroomroute volgen worden “verplichte” taal-keuzedelen aangeboden gericht om de student op het taalkundig niveau te brengen dat nodig is voor het behalen van een diploma en het kunnen volgen van het vervolgonderwijs.
- Spaans wordt doorgaans als keuzedeel aangeboden, echter daar waar beheersing van Spaans essentieel is voor een beroep wordt het als een “verplichte” taal-keuzedeel aangeboden gericht om de student op het taalkundig niveau te brengen dat nodig is voor het kunnen functioneren op de arbeidsmarkt.
- Indien gewenst kan met goedkeuring van de Minister ruimte worden geschapen voor andere vreemde talen. (Memorie van Toelichting AB 1989 no GT. 103)

5.5.3 Taal in beroepsonderwijs voor volwassen deelnemers

Instructietaal

Dezelfde eisen zoals beschreven voor ABO-niveau 1 en 2 in het initieel secundair beroepsonderwijs en voor ABO-niveau 3 en 4 in het initieel postsecundair beroepsonderwijs.

Taal als deel van de generieke onderdelen

De talen Nederlandse, Engelse en Papiamentto behoren tot het generieke onderdeel taal en communicatie en zijn verplicht voor alle kwalificaties.

Voor een volwassen doelgroep wordt afgeweken van de basiscyclus behorende tot het vormingsaspect van het initieel secundair beroepsonderwijs.

Taal als onderdeel van keuzedelen

- Voor studenten die de doorstroomroute volgen worden “verplichte” taalkeuzedelen aangeboden om de student op het taalkundig niveau te brengen dat nodig is voor het behalen van een diploma en het kunnen volgen van het vervolgonderwijs.
- Nederlands (als vreemde taal), Engels en Spaans worden doorgaans als keuzedelen aangeboden, echter daar waar beheersing van één van de talen essentieel is voor een beroep wordt het als een “verplichte” taal-keuzedeel aangeboden gericht om de student op het taalkundig niveau te brengen dat nodig is voor het kunnen functioneren op de arbeidsmarkt.

5.6 Rekenen in het ABO

"De maatschappij verandert en daarmee veranderen ook de eisen die aan het reken-wiskundeonderwijs worden gesteld. Dit is een perspectief dat naar ons idee in de huidige curriculum-discussie nog onderbelicht is gebleven. Door globalisering en informatisering wordt de maatschappij dynamischer en complexer. Daarnaast verandert ook de rol van rekenen-wiskunde in de maatschappij onder invloed van de ruime beschikbaarheid van computers die over een toenemende rekenkracht beschikken. Steeds meer en steeds complexere problemen worden met computers aangepakt en reken-wiskundige bewerkingen worden in toenemende mate aan apparaten overgelaten. Computerisering leidt bovendien tot een accentverschuiving in de reken-wiskundige inhoud die voor de maatschappij van belang zijn. De groeiende rol van statistiek is hier een duidelijk voorbeeld van. Kwantitatieve en statistische informatie spelen een steeds grotere rol in politiek en media."

"Naast allerlei pragmatische en praktische overwegingen dient ook in de toekomst recht te worden gedaan aan de waarde van rekenen-wiskunde als culturele verworvenheid. Aandacht voor de historische rol van wiskunde in de ontwikkeling van de mensheid kan bijdragen aan de waardering voor het vak."

Bron: Werkgroep Wiskunde voor Morgen, (2019), Welke reken-wiskundige bagage heb je nodig om volwaardig te kunnen participeren in de maatschappij?

► www.nvovwo.nl/welke-reken-wiskundige-bagage-heb-je-nodig-om-volwaardig-te-kunnen-participeren-in-de-maatschappij/

De volgende richtlijnen worden gehanteerd voor rekenen in het ABO:

- Rekenen is een generiek onderdeel en is verplicht voor alle kwalificaties.
- De generieke kwalificatie-eisen voor rekenen worden door de Minister vastgesteld. Het Nederlandse rekenreferentiekader wordt als standaard gebruikt, waarbij het niveau 2F als algemeen maatschappelijk functioneel niveau dient voor de meeste kwalificaties. Dit niveau wordt in het generieke deel van beroepsopleidingen verzorgd. Voor deelnemers die de doorstroomroute volgen naar het HBO toe worden rekenniveau 3F keuzedelen aangeboden om de deelnemers op het rekenkundig niveau te brengen dat nodig is voor toelating tot en het kunnen volgen van het vervolgonderwijs. Bijlage 5 bevat een overzicht van het verband tussen het beroepskwalificatieniveau, soort route en het vereiste beheersniveau.
- Een kwalificatie kan ook beroepsgerichte rekeneisen hebben voor het kunnen uitvoeren van de kerntaken en werkprocessen zoals beschreven voor een kwalificatie in het kwalificatiedocument. Het gaat hierbij om **beroepsspecifieke rekenkennis en -vaardigheid** dat van een beginnend beroepsbeoefenaar mag worden verwacht bij het uitoefenen van een beroep.

Door een kleine maar gestage vermindering van prestaties van leerlingen, gemeten over enkele decennia, is er maatschappelijk kritiek op de kwaliteit van het taal- en rekenonderwijs. De kritiek heeft

ertoe geleid dat er een systematische beschrijving is gekomen van wat leerlingen in opeenvolgende fasen van het onderwijs aan basisvaardigheden taal en rekenen moeten kennen en kunnen.

In totaal voor vier 'momenten' in hun schoolloopbaan, van primair onderwijs tot uitstroom naar de arbeidsmarkt of instroom in het hoger onderwijs. Voor elk moment is in een doorlopende leerlijn aangegeven waaraan leerlingen op dat niveau zouden moeten voldoen. Die niveaus zijn de fundamentele niveaus (F) genoemd. Het niveau 2F is het algemeen maatschappelijk functioneel niveau, het niveau waaraan elke Nederlander zou moeten voldoen. Er zijn ook streefniveaus geformuleerd als uitdaging voor leerlingen die meer aan kunnen (S). Het geheel aan beschrijvingen wordt aangeduid met 'het referentiekader' en is vastgelegd in de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen die op 1 augustus 2010 van kracht is geworden.

Bron: SLO Taal en Rekenen (2020), Referentiekader: niveauopbouw en toetslijn, Nederland
► www.taalenrekenen.nl/referentiekader/niveauopbouw/

5.7 Loopbaanoriëntatie en -begeleiding & Burgerschap in het ABO

Aandacht geven aan het individuele leerproces

Het centraal stellen van de lerende betekent onder andere aandacht geven aan het individuele leerproces. Het bieden van gepersonaliseerd onderwijs biedt de lerende de kans om in eigen tempo te ontwikkelen, om zwakke en sterke punten te ontdekken en deze respectievelijk te verbeteren en verder te versterken en plezier te hebben in leren. Aandacht wordt gegeven aan individuele leerbehoeften, ambities en talenten en de ontwikkeling hiervan. Hierbij wordt gekeken hoe iemand leert, wat de drijfveer is van de persoon en bewustzijn gecreëerd over welke talenten deze heeft. Het reflecteren en volgen van de ontwikkeling door de lerende zelf en de docent door gebruik van verschillende instrumenten, zoals bijvoorbeeld portfolio, leerlingvolgsystemen en formatief toetsen stimuleert het leren en ontwikkelen van de lerende. Ook studieloopbaanbegeleiding is hierbij van belang. Het gaat om het ontdekken wat de lerende kan en wil ontwikkelen en vanuit een positief uitgangspunt werken aan de ontwikkeling van de lerende.

Het leren

Het onderwijs in 2030 richt zich op de totale persoonlijke ontwikkeling van de lerende.

Naast het ontwikkelen van competenties, zoals onder andere 21e -eeuwse vaardigheden en beroepsvaardigheden wordt er ook aandacht gegeven aan sociale vaardigheden en vaardigheden om in de toekomst nieuwe kennis en vaardigheden te leren. Het leren richt zich op de behoefte van de lerende. Het leren vindt plaats op verschillende manieren, via verschillende middelen en plaatsen (ook buiten school) en door de link te leggen met levensechte situaties. Het leren gebeurt onder andere door te doen, actief, probleemgestuurd, zelf ontdekkend leren. Het leren gebeurt zowel individueel als samen met anderen. Van belang is het bewustzijn en inzicht in eigen leren en het steeds willen verbeteren. Het leren richt zich op het ontwikkelen van de talenten en potentieel van de lerende en bereidt deze voor op zijn/haar toekomstig leven en een betere maatschappij en wereld.

Bron: Coördinatieteam Nationaal Onderwijsplan (2019). *Nationaal Onderwijsbeleid Aruba 2030 - Als basis voor Plan Educacion Nacional 2030 "De lerende in de digitale samenleving"*. Directie Onderwijs Aruba.

► <http://www.ea.aw/pages/plan-educacion-nacional-2030-pdf/>

Loopbaan en burgerschap behoren tot de generieke onderdelen van een ABO-opleiding. Deelnemers worden voorbereid op het vormgeven van hun eigen loopbaan alsook op participatie in de maatschappij. De generieke kwalificatie-eisen voor loopbaan en burgerschap wordt door de Minister vastgesteld.

Hierbij geldt een inspanningsverplichting voor de deelnemers. De instelling neemt loopbaan en burgerschap in het onderwijsprogramma op en legt in de OER vast waaraan de deelnemer moet voldoen. De deelnemer dient bij aanvang van de opleiding te weten wat van hem wordt verwacht.

Bij examinering dient de examencommissie vast te stellen of voldaan is aan de inspanningsverplichting, voordat een diploma kan worden uitgereikt. Voor deze verplichting gelden geen landelijke regels.

De inspanning die van de deelnemer verwacht wordt kan per instelling verschillen, een instelling heeft de vrijheid zelf invulling te geven aan deze verplichting. Dit betreft o.a. aantal uren onderwijs gevolgd, ingevulde portfolio, projecten deelname, opgeleverde producten, gemaakte toetsen, enz.

Naast dat de examencommissie bepaalt of aan de inspanningsverplichting is voldaan, bepaalt de commissie ook of een deelnemer vrijstelling kan krijgen voor burgerschapsvorming voor welk in een eerdere opleiding al is voldaan. De vrijstelling wordt in het studentendossier vermeld.

5.7.1 Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)

Volgens ministerieel besluit, wordt over de hele linie van het Arubaanse onderwijs het zittenblijven afgeschaft per schooljaar 2019-2020. In plaats van zittenblijven worden deelnemers die niet meekunnen op een bepaald niveau op een lager niveau geplaatst (notitie zittenblijven, d.d. 13 november 2019).

Het onderwijsveld wordt aangespoord om strategieën en instrumenten op te zetten om hun deelnemers optimaal te ondersteunen om hun studieloopbaan op hetzelfde niveau te blijven volgen en de daarbij behorende ABO-diploma te behalen. LOB wordt als strategisch instrument beschouwd hierbij.

Volgens de Nederlandse Vereniging van Schooldecanen en Leerlingbegeleiders (NVS-NVL) kan een goed opgezette LOB de schooluitval in het eerste studiejaar met 30 procent terugbrengen

Bron: Gastel-Firet v. A. (2018). *VO en mbo: Loopbaanoriëntatie en -begeleiding, Onderwijs van morgen* ► www.onderwijsvanmorgen.nl/vo-en-mbo-loopbaanorientatie-en-begeleiding/

Naast het opzetten van een goede LOB als instrument voor ABO-deelnemers die dreigen uit te vallen, is het voor de deelnemer ook mogelijk om remediërende keuzedelen te kiezen als deel van de keuzedeelverplichting. Hierbij worden scholen echter ten sterkste aanbevolen om het kiezen van een remediërende keuzedeel vast te binden aan een gepersonaliseerd LOB-actieplan, waarbij intensieve begeleiding van de deelnemer essentieel is om schooluitval of uitstoting naar een lager niveau wordt tegengehouden.

Een andere strategische rol voor LOB is bij de keuze en het succesvol doorlopen van routes:

- Het bieden van begeleiding en ondersteuning aan deelnemers om een passende routekeuze te maken en om beter zicht te hebben over de gekozen route om dit goed te kunnen doorlopen.
- Ter invulling van keuzedeelverplichtingen krijgt de arbeidsmarktroute deelnemer de nodige steun en begeleiding bij het kiezen van keuzedelen die een verrijking zijn boven de gekozen kwalificatie.
- Ter invulling van keuzedeelverplichtingen krijgt de doorstroomroute deelnemer de nodige steun en begeleiding bij het kiezen van keuzedelen die voldoen aan de doorstroom-vereisten voor het vervolgonderwijs.

Het document **Kwalificatie-eisen loopbaan en burgerschap** duidt aan dat LOB-employability, ondernemerschap en ook persoonlijke ontplooiing stimuleert. Kern hierbij is het vinden van een zinvol beroep of vervolgonderwijs dat aansluit op eigen kwaliteiten, mogelijkheden, waarden en motieven.

Volgens de visiedocument *Visie op LoopbaanOntwikkeling en -Begeleiding (VvSL en de NVS-NVL, 2018h)* vergt dit o.a. het stimuleren van loopbaancompetenties van de deelnemer namelijk:

- Kwaliteitenreflectie (*capaciteitenreflectie*) *Wie ben ik, wat kan ik?*
- Motievenreflectie *Wat wil ik, wat drijft mij?*
- Werkexploratie *Welk soort werk past bij mij?*
- Loopbaansturing *Wat wil ik worden?*
- Netwerken *Wie kan mij daarbij helpen?*

ABO-instellingen bepalen zelf hoe zij vormgeven aan LOB. De volgende vragen kunnen gebruikt worden bij het integreren van LOB in de bouwstenen van het leergebied:

- Hoe komen de vijf loopbaancompetenties tot uitdrukking in de bouwstenen van het leergebied?
- Hoe komt de autonomie van de leerling tot uitdrukking in de bouwstenen van het leergebied?
- Hoe kunnen binnen het leergebied voor de loopbaanontwikkeling betekenisvolle ervaringen worden opgedaan in het eigen onderwijs, het vervolgonderwijs en op de arbeidsmarkt?
- Hoe zien die activiteiten eruit?
- Hoe vinden loopbaangesprekken plaats binnen het leergebied?
- Wat hebben leraren, mentoren, decanen en schoolleiding nodig om goede begeleiding te kunnen bieden bij de loopbaanontwikkeling van de leerling?

5.7.2 Burgerschap

Burgerschap volgens het Nationaal Onderwijsbeleid Aruba 2030 heeft als doel om een kritische burger te hebben die initiatieven neemt en die sterke normen en waarden heeft. Hiervoor is de ontwikkeling van 21^e-eeuwse competenties voor levenslang leren en een duurzame samenleving op Aruba en de wereld essentieel:

Van de 21^e-eeuwse lerende worden nieuwe vaardigheden gevraagd om zich snel te kunnen aanpassen en mee te gaan met de ontwikkelingen.

Het onderwijs richt zich ook op het ontwikkelen van 21^e-eeuwse vaardigheden zoals:

- Communicatie;
- Kritisch denken en probleemoplossend vermogen;
- Creativiteit & innovatie;
- Samenwerking;
- Leiderschap.

Ook worden lifelong learning skills en zelfsturend leren ontwikkeld om zo de vaardigheid te hebben om nieuwe informatie, kennis en vaardigheden te vergaren.

Geletterdheid (inclusief digitale geletterdheid) en rekenen zijn belangrijke basisvaardigheden, naast het ontwikkelen van competenties om een beroep te kunnen uitoefenen. Aruba als een multilinguaal eiland richt zich op het goed leren beheersen van de talen Papiamentu, Nederlands, Spaans en Engels.

Om waarde aan eigen identiteit te geven, tolerantie te vergroten naar elkaar toe en in vrede te kunnen leven, wordt er verder gewerkt aan culturele competenties. Aandacht wordt gegeven aan wat authentiek is van Aruba en ons (bewoners van Aruba) bijzonder maakt in tegenstelling tot andere landen in de wereld. Kunst en cultuurvorming worden hier van belang geacht.

Een balans tussen welvaart, welzijn en bescherming van natuur en milieu welke nodig is voor een beter Aruba en een betere wereld, wordt mogelijk door het ontwikkelen van duurzaam denken en handelen.

De lerende wordt gestimuleerd om sociaal-emotionele competenties (SEL) te ontwikkelen, zoals besef van zichzelf, zelfmanagement, besef van de andere (empathie), relaties met anderen, verantwoordelijke keuzes maken.

Daarnaast wordt ook de aandacht gericht op de financiële competenties en ondernemerschap. Ook het bewustzijn van het belang van natuur en milieu wordt vergroot door natuur- en milieueducatie. Het uiteindelijke doel is om een kritische burger te hebben die initiatieven neemt en die sterke normen en waarden heeft.

Bron: Coördinatieteam Nationaal Onderwijsplan, Directie Onderwijs Aruba (2019). Nationaal Onderwijsbeleid Aruba 2030 - Als basis voor Plan Educacion Nacional 2030 "De lerende in de digitale samenleving".

► <http://www.ea.aw/pages/plan-educacion-nacional-2030-pdf/>

5.8 ABO-opleidingen

De vakman van nu

De invloed van technologie op het onderwijs en de samenleving levert kansen en risico's op. De vakkennis verandert steeds sneller. Bovendien is een vak leren alleen niet langer voldoende.

De wereld van nu vraagt om een nieuwe houding en vaardigheden als kritisch en creatief denken, digitale geletterdheid, communiceren, samenwerken, zelfregulering en technologiewijsheid. Ook duurzaam denken en ondernemerschap worden vaak genoemd als 21e -eeuwse vaardigheden.

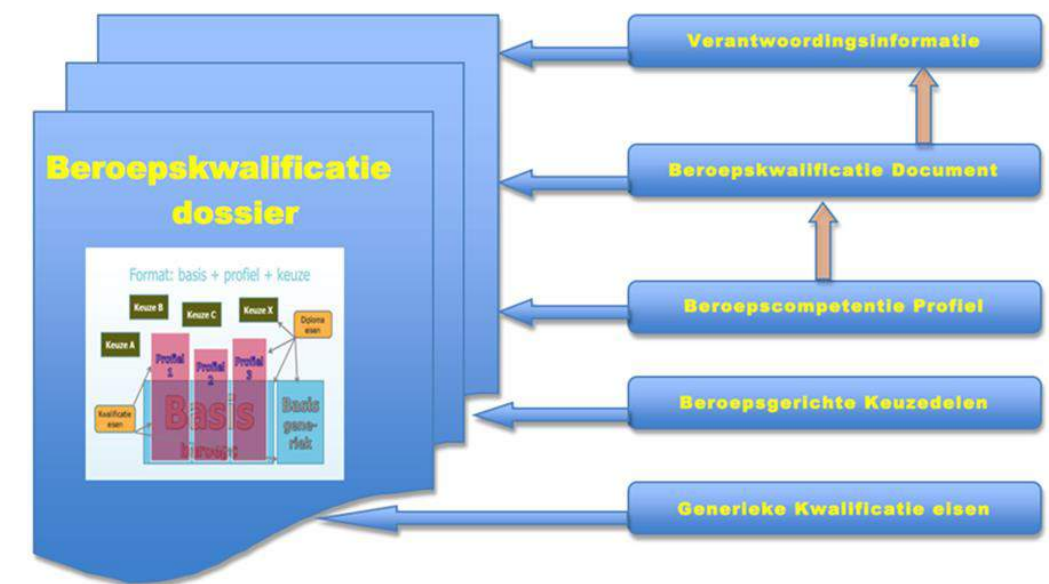
De vakman van nu kijkt verder dan zijn beroep. Duurzaam denken en handelen worden tot op zekere hoogte van iedereen verwacht.

Bron: Stichting Kennisnet, Vakmanschap in de 21^e eeuw ondernemend en duurzaam beroepsonderwijs, Nederland
► kennisnet.nl/fileadmin/kennisnet/publicatie/Vakmanschap_in_de_21e_eeuw_duurzaam_en_ondernemend_mbo.pdf

Beknopte weergave van een ABO-beroepskwalificatiedossier

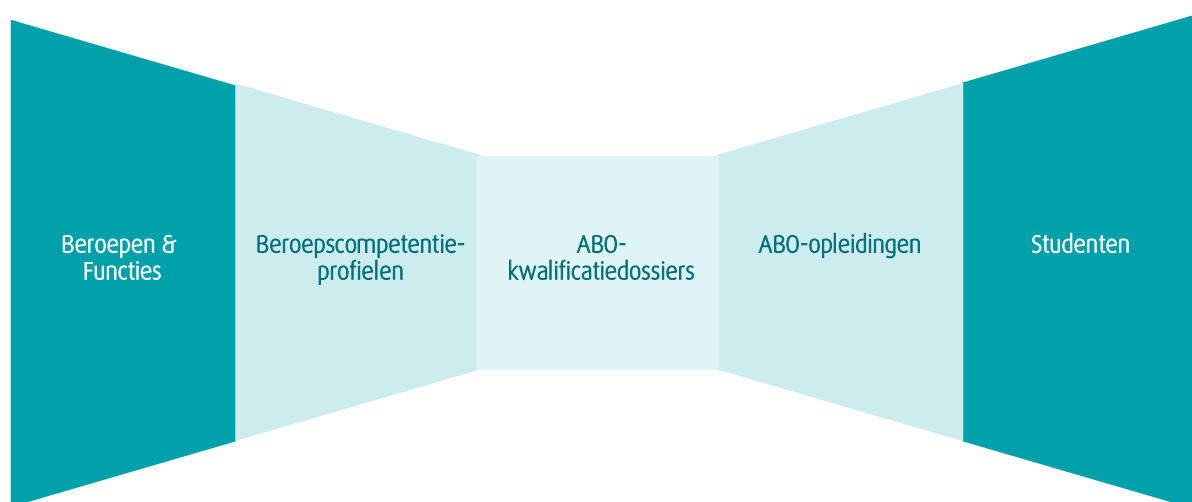
Het ABO-kwalificatiedossier is een verzameling van documenten die van belang zijn voor de kwaliteit van de kwalificatiestructuur. Het ABO-beroepskwalificatiedossier bevat:

- Beroepskwalificatiedocument (BKD)
- Keuzedeel documenten
- De kwalificatie-eisen voor de generieke onderdelen (taal en communicatie, rekenen, loopbaan en burgerschap)
- Het beroepscompetentie profiel (BCP)
- Verantwoordingsinformatie

Bron: SBB & het Nationaal Beleid Beroepsonderwijs Aruba

5.8.1 Het ABO-Kwalificatiedossier

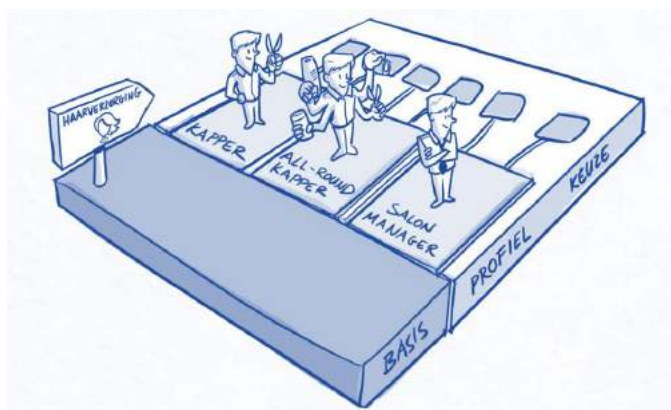

Elk ABO-kwalificatiedossier omvat één of meerdere aan elkaar gerelateerde kwalificaties en bevat beroepscompetentie profielen, beroepskwalificatiedocumenten, documenten voor keuzedelen, kwalificatie-eisen voor de generieke onderdelen en verantwoordingsinformatie documenten. Het bevat onder andere de eisen om een ABO-diploma te behalen. Iedere kwalificatie leidt tot een diploma.

Een instelling biedt het onderwijs aan in de vorm van ABO-opleidingen die gericht zijn op het behalen van een kwalificatie en het voltooien van keuzedeelverplichting. Een **ABO-opleiding** wordt aangeduid met de naam van de kwalificatie waarop het is gericht. Alle ABO-opleidingen samen maken deel uit van de kwalificatiestructuur. Een opleiding wordt afgesloten met een examen. Bij het behalen van een kwalificatie en het voldoen aan het vereiste aantal keuzedelen wordt een ABO-diploma ten bewijze uitgereikt.

Een **kwalificatie** is het geheel van bekwaamheden dat een afgestudeerde van een beroepsopleiding kwalificeert voor het functioneren in een beroep, vervolgonderwijs en als burger. Het bestaat uit een brede basis- en profieldeel en is aan één of meerdere keuzedelen gekoppeld.

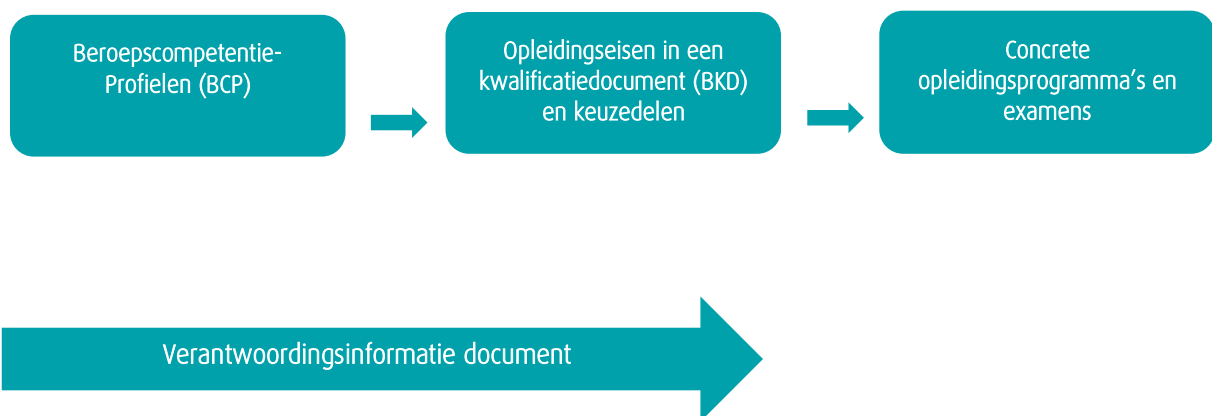
Een **beroepskwalificatie document (BKD)** beschrijft de brede basis- en profieldelen van verwante kwalificaties.

Bron: Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering

Een ABO-kwalificatie wordt verdeeld in beroepsgerichte en generieke deelkwalificaties voor welke ABO-certificaten kunnen worden uitgereikt bij het niet voltooien van een ABO-opleiding. Met de goedkeuring van de Minister van Onderwijs kunnen in de volwasseneneducatie ABO-deelkwalificatie-cursussen aangeboden worden. Bij gunstige voltooiing van een deelkwalificatie-cursus wordt het daaraan verbonden ABO-certificaat aan de deelnemer uitgereikt. De deelnemer die alle deelkwalificaties van een ABO-opleiding met gunstig gevolg heeft behaald, komt in aanmerking om een ABO-diploma voor de betreffende opleiding te ontvangen. In het geval dat een deelnemer toegelaten wordt tot een ABO-opleiding kan hij/zij vrijstelling krijgen voor relevante behaalde ABO-certificaten.

Het kwalificatiedocument(BKD) dient als grondslag voor het ontwikkelen van opleidingsprogramma's en examens. Het hierbij behorende proces is als volgt:

Aanvullende (verantwoordings-)informatie bij het kwalificatiedocument is op aanvraag verkrijgbaar. Deze informatie is geen onderdeel van het kwalificatiedocument. Elk kwalificatiedossier is aan een verantwoordingsinformatie document verbonden, dat inzicht geeft in de inhoud, het proces en achtergrondinformatie bij het reviseren/ontwikkelen van het dossier. Alsook toelichting op eventuele beroepsvereisten en bijzondere vereisten.

Doorlopende Leerlijn

Een belangrijke succesfactor voor levenslang leren is het onderhouden van doorlopende leerlijnen door het onderwijsbestel heen. Binnen het ABO dient de verbondenheid tussen de verschillende ABO-niveaus duidelijk te worden omschreven. Bij het ontwikkelen van een kwalificatiedossier dient de doorstromingsroute beginnend bij de kwalificatie van het laagste niveau naar het hoogst mogelijke niveau te worden neergelegd, rekening houdend met de behoefte van de arbeidsmarkt.

Dit dient als één van de criteriapunten waarmee rekening wordt gehouden bij aanvraag voor goedkeuring van nieuwe ABO-opleidingen door de instantie belast met het ontwikkelen en onderhouden van de ABO-kwalificatiestructuur (zie paragraaf 5.2). Een nieuwe kwalificatie dient in een doorstromingsroute te fitten, bij gebrek aan kwalificaties op aansluitende niveaus wordt dit als een minpunt beschouwd.

Bij het prioriteitstellen van het ontwikkelen van beroepskwalificaties dient het huidige opleidingsaanbod onderzocht te worden voor onderbreking van de doorstromingsroute tussen verwante opleidingen op verschillende niveaus door het gebrek van een opleiding op een tussenniveau. Dit gebrek kan leiden tot onderbreking van de studiecarrière van ABO-deelnemers die verder willen studeren maar die niet toegelaten worden tot de hogere niveau opleiding of die wel toegelaten worden maar later uitvallen omdat ze niet adequaat voorbereid zijn om de opleiding te kunnen volgen.

In zulk geval dient op het kwalificatie-ontwikkelschema prioriteit gegeven te worden aan het ontwikkelen van de ontbrekende kwalificatie. Mocht het zo zijn dat voor deze specifieke kwalificatie geen behoefte is op de arbeidsmarkt, dan wordt sterk aanbevolen voor een samenwerking tussen de instellingen voor het opzetten van een schakelroute/ traject waarbij de deelnemers toch de nodige voorbereiding kunnen krijgen om toegelaten te worden tot de hoger niveau opleiding.

De generieke onderdelen taal en rekenen hebben invloed op de doorlopende leerlijn tussen de ABO-niveaus. De deelnemers die een kwalificatie halen met de generieke onderdelen taal en rekenen op een doorstroom niveau kunnen doorstromen naar een volgende ABO-niveau of vervolgonderwijs ongeacht de richting van de opleiding. Voor sommige bacheloropleidingen of associate degree opleidingen kunnen wel aanvullende toelatingseisen gelden.

Geldigheidsduur

- Deelnemers worden opgeleid volgens het kwalificatiedossier dat voor de desbetreffende ABO-opleiding is vastgesteld vóór de aanvang van het studiejaar waarin zij met het eerste jaar van die opleiding starten.
- Nadat de geldigheidsduur van een kwalificatiedossier, een keuzedeel, keuzedelen en de koppeling van keuzedelen aan kwalificaties is verstreken, kan een diploma op basis van dat kwalificatiedossier nog worden uitgereikt dan wel het behalen van een keuzedeel op het diploma worden vermeld, gedurende een periode die overeenkomt met de studieduur van de desbetreffende beroepsopleiding, vermeerderd met 2 jaren.

Het beroepscompetentieprofiel (BCP)

Het BCP beschrijft de werkzaamheden en competenties die nodig zijn om een bepaald beroep uit te oefenen. Hierbij wordt uitgegaan van een werknemer die al drie tot vijf jaar in het beroep werkzaam is. Het vormt de grondslag voor het Beroepskwalificatiedocument en komt tot stand op initiatief van sociale partners.

Begrippen die centraal staan in het BCP zijn kerntaken, opgesplitst in een aantal werkprocessen en de competenties die noodzakelijk zijn bij de uitvoering van de werkzaamheden.

Beschrijving van werkzaamheden en competenties voor een beroep

Algemeen informatie van het beroep

- *Mogelijke functienamen,*
- *Beschrijving van het beroep*
- *Loopbaanperspectief*
- *Haalbaarheidsonderzoek*

Overzicht kerntaken en werkprocessen van het beroep

Bron: Beroepsonderwijs op Aruba, Directie Onderwijs Aruba, afdeling Curriculum Ontwikkeling, 2016

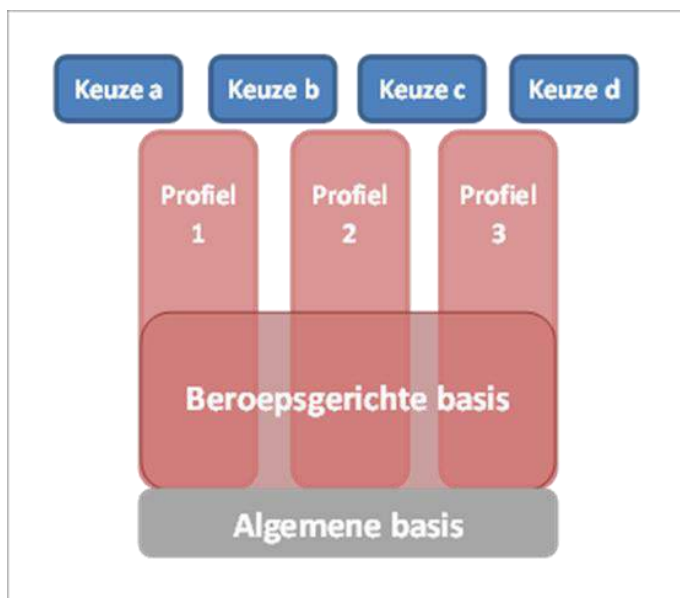
De inhoud van een BCP moet herkenbaar zijn voor het bedrijfsleven. Daarom worden deze profielen opgesteld in samenwerking met het bedrijfsleven. Om het document een formele status te geven, is draagvlak door het bedrijfsleven noodzakelijk. De vereiste informatie dat noodzakelijk is voor een BCP staat beschreven in het BCP-document, voor welk een format vastgesteld wordt door de Minister. Het proces ter invulling van een BCP-document wordt door de instantie dat belast is met de taak voor het ontwikkelen en onderhouden van de landelijke kwalificatiestructuur opgesteld en bewaakt (zie paragraaf 5.2).

5.8.2 Het ABO-Kwalificatiedocument (BKD)

Het beroepskwalificatiedocument, hierna te noemen BKD, omschrijft de kwalificatie-eisen waarop onderwijs en examens worden gebaseerd. Qua functie komt het overeen met het Nederlandse mbo-beroepskwalificatiedossier. Het BKD wordt door de Minister vastgesteld.

Het BKD dient als grondslag voor het ontwikkelen van opleidingsprogramma's en examens. De instellingen leggen de opleidingsprogramma's en examens vast in een onderwijs- en examenreglement (OER). Het BKD beschrijft de eisen waaraan een deelnemer moet voldoen om zijn of haar diploma te behalen. Het geeft, met andere woorden, weer wat de beginnende beroepsbeoefenaar moet kennen en kunnen aan het eind van de opleiding. Elk BKD bevat één of meer kwalificaties en iedere kwalificatie leidt tot een diploma. Elke kwalificatie voor het beroepsonderwijs bestaat uit kwalificatie-eisen voor het beroep, kwalificatie-eisen voor de keuzedelen en generieke kwalificatie-eisen.

Het BKD bestaat uit:

Bron: Regeling vaststelling model en toetsingskader kwalificatiedossiers, Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Het Basisdeel

Het deel van het BKD waarin het gemeenschappelijke van de kwalificaties beschreven wordt staat in het basisdeel. Het basisdeel bestaat uit een algemene basis en een beroepsgerichte basis:

De algemene basis verwijst naar de kwalificatie-eisen voor de generieke onderdelen (taal en communicatie, rekenen, loopbaan en burgerschap) die gelden voor alle kwalificaties.

De beroepsgerichte basis: dit betreft gemeenschappelijke kerntaken en werkprocessen voor het gehele BKD. Het beschrijft de vakkennis, vaardigheden en gedrag van de beginnende beroepsbeoefenaren die desbetreffende kwalificaties gemeenschappelijk hebben.

Het profieldeel

Profielen bestaan uit kerntaken en werkprocessen waarbij de kwalificaties in dit kwalificatiedocument van elkaar verschillen. Het profieldeel geeft vorm aan de (beroeps)specifieke onderdelen van een kwalificatie die niet gelden voor de andere kwalificaties in het BKD. De naam van de kwalificatie wordt vermeld op het diploma. Het profiel bestaat uit specifieke kerntaken en werkprocessen voor het beroep die de essentie van de beroepsuitoefening zijn.

De **kerntaken** beschrijven de vakkennis en vaardigheden die nodig zijn voor het uitvoeren van de kerntaak.

Onder iedere kerntaak valt een aantal **werkprocessen** die de specifieke beroepsactiviteiten beschrijven. Deze zijn gebaseerd op competenties waarover de deelnemer aan het eind van de opleiding moet beschikken om goed te kunnen functioneren in de praktijk.

In het BKD wordt de complexiteit van de kerntaken ook aangegeven en de mate waarin de deelnemer uiteindelijk verantwoordelijk is (zelf helemaal doen of onder begeleiding).

Keuzedeel

Het BKD bevat een verwijzing naar het keuzedeel. Het keuzedeel vergroot de arbeidsmarktkansen van de student of vergemakkelijkt de doorstroom naar een vervolgstudie. Het vormt als het ware een 'plus' op het diploma.

De aard van de keuzedelen die mogelijk zijn in het ABO zijn als volgt:

- **Beroepsgerichte keuzedelen** zijn gericht op verbreding en/of verdieping van het desbetreffende beroep. Het zijn keuzedelen die alleen gekoppeld zijn aan de desbetreffende kwalificatie.
- **Sector-overstijgende keuzedelen** zijn gericht op vervolgonderwijs en/of verbreding. Het zijn keuzedelen die gekoppeld zijn aan alle kwalificaties.
- **Remediërend.**

5.8.3 Keuzedelen

Zowel bij internationale als nationale ontwikkelingen is het belang van duurzaam denken en leven sterk naar voren gekomen. Daarnaast vraagt deze tijd nieuwe competenties om mee te gaan met de snelle veranderingen en ontwikkelingen. Op Aruba wordt het belang van eenheid en authenticiteit van Aruba als belangrijke kansen gezien om wereldwijd te concurreren en overleven. In het onderwijs wordt ook het belang ingezien om mee te gaan met ontwikkelingen en de lerende zo goed mogelijk voor te bereiden op de toekomst.

Bron: Nationaal Onderwijsbeleid Aruba 2030

Keuzedelen maken deel uit van een ABO-opleiding en worden beschreven in een keuzedeel document dat de naam draagt van dat keuzedeel. Een keuzedeel document wordt door de Minister vastgesteld. Behaalde examen-/toets resultaten tellen niet mee om te slagen, ze worden wel op de cijferlijst van de deelnemer gezet. Keuzedelen worden bij gunstig gevolg met ABO-certificaten afgesloten en dienen een positieve civiele waarde te hebben voor v.w.b. doorstroming in het vervolgonderwijs en een toetreding op de arbeidsmarkt

In het ABO worden keuzedelen verdeeld in 3 soorten al naar gelang hun functie:

1. **Sector-overstijgende keuzedeel:** het is gericht op een element van een ander beroep, bijvoorbeeld entrepreneurship. Maar het kan ook een keuzedeel zijn die gericht is op het vervolgonderwijs. Het heeft betrekking op onderdelen die relevant zijn voor de doorstroom naar een (op)volgende opleiding in een ABO-opleiding, mbo-opleiding of hbo-opleiding. Het kan bijvoorbeeld gericht zijn op een hogere beheersing van taal- en rekenen

Verbreiding

Deelnemers die kiezen om zich te verbreden op bepaalde onderwerpen die niet direct gerelateerd worden aan de opleiding die zij volgen.

Doorstroom naar het vervolgonderwijs

Deelnemers die de doorstroomroute volgen kunnen onderwerpen kiezen die doorstroom naar het vervolgonderwijs vergemakkelijken.

2. **Beroepsgericht keuzedeel:** keuzedeel en kwalificatie zijn gericht op hetzelfde beroep of het betreft een nieuw element van hetzelfde beroep, bijvoorbeeld ontwikkelingen en innovaties op de arbeidsmarkt.

Kwalificatie verdieping en/of verbreding

Arbeidsmarktrelevante leeropties voor arbeidsmarktroute deelnemers, waarbij de positie van de deelnemer op de arbeidsmarkt versterkt wordt. Meestal zijn het keuzedelen die gekoppeld zijn aan de desbetreffende kwalificatie.

3. **Remediërend keuzedeel:** het is gericht op het wegwerken van achterstanden voor het behalen van de beoogde kwalificatie. Studenten die bovenmatig moeite hebben met onderdelen van

een opleiding kunnen met een remediërend keuzedeel zich blijven richten op onderdelen van de kwalificatie die extra aandacht behoeven en die zijn aangegeven in het betreffende keuzedeel. Scholen worden aanbevolen om in zulke gevallen het kiezen van een remediërende keuzedeel vast te binden aan een gepersonaliseerd LOB-actieplan, waarbij intensieve begeleiding van de deelnemer essentieel is

Remediëring

Ondersteunende hulpmiddel voor deelnemers die dreigen uit te vallen van school of af te stromen naar een lager niveau.

Relevant om te weten is dat de keuzedeelverplichting als onderdeel van een ABO-opleiding niet op de eerste plaats bestaat om de student (vrije) keuzes aan te bieden, maar om als instrument te fungeren om een opleiding succesvol af te ronden en goed voorbereid te zijn voor de volgende fase in de gekozen route (doorstroom of arbeidsmarkt). Dus om tot het vervolgonderwijs toegelaten te worden en dit goed te kunnen volgen. Of om beter voorbereid en inzetbaar te zijn op de arbeidsmarkt. In uiterste gevallen dient het als een instrument om schooluitval tegen te gaan. Instellingen worden aanbevolen om het keuzeprocess bij het kiezen van keuzedelen onderdeel te maken van LOB, waarbij studenten individueel ondersteund worden in het maken van weloverwogen keuzes.

Het vaststellen van Keuzedelen

Ontwikkelingen in het beroepenveld kunnen snel bijgehouden worden door het vaststellen van nieuwe en aangepaste keuzedelen. Hierdoor wordt flexibiliteit, actualisatie en innovatie in het onderwijs inderdaad een werkelijkheid. In de ABO-kwalificatiestructuur nemen keuzedelen een belangrijke plaats in als verrijking op een kwalificatie of een doorstroomgericht of remediërend instrument. Tezamen met de kwalificatie (basis- en profieldeel) vormen keuzedelen de diplomagerichte ABO-opleiding. De meeste keuzedelen worden aan een of meer kwalificaties gekoppeld. In principe kiest een student een keuzedeel dat gekoppeld is aan de kwalificatie dat behaald wil worden, maar het is ook mogelijk om een niet-gekoppeld keuzedeel te volgen als onderdeel van de opleiding. Keuzedelen worden hieronder de onderdelen van keuzedelen onder de loep genomen.

In principe is een keuzedeel aan één of meerdere kwalificaties gekoppeld. Dit maakt het makkelijker om te weten welke keuzedelen bij welke kwalificaties aangeboden kunnen worden. De Minister van Onderwijs stelt de keuzedeel en de koppeling van het keuzedeel aan kwalificaties vast.

Om zo snel mogelijk te kunnen inspelen op ontwikkelingen en behoeften van o.a. de arbeidsmarkt of het vervolgonderwijs is er, op door de Minister vast te stellen momenten, de mogelijkheid om bestaande keuzedelen te wijzigen of nieuwe keuzedelen te introduceren. Departamento di Enseñansa is belast met de indiening van het verzoek voor goedkeuring voor nieuwe of gewijzigde keuzedelen. Betrokkenheid van het bedrijfsleven en andere onderwijsactoren is echter nodig. Departamento di Enseñansa beheert het landelijke register van keuzedelen. De koppeling wordt in het kwalificatiedocument aangegeven.

Keuzedeel Niveau

Het niveau van de kwalificatie waaraan het keuzedeel is gekoppeld, bepaalt het onderwijsniveau van het keuzedeel. In het geval dat een keuzedeel gekoppeld is aan kwalificaties van verschillende niveaus, blijven de keuzedeel-eisen gelijk, en heeft het behalen van het betreffende keuzedeel hetzelfde civiele effect.

Bron: Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering

Geen Overlap tussen Kwalificatie en Keuzedeel-eisen

Doordat een keuzedeel in principe een **verrijking** is ten opzichte van de gekoppelde kwalificatie wordt in principe niet toegestaan dat keuzedeel-eisen overlappen met de kwalificatie-eisen van de kwalificatie(s) waaraan het keuzedeel gekoppeld is.

Hetzelfde geldt voor niet-gekoppelde keuzedelen dat een student wil volgen. In zulk geval is de school verantwoordelijk om te beoordelen of er een overlap is, voordat het verzoek wordt ingewilligd.

In uitzonderlijke gevallen, worden remediërende keuzedelen aangeboden waarbij er wél sprake is van overlap met de gekoppelde kwalificaties.

Bron: Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering

Keuzedeel Studielast

Een keuzedeel heeft een studielast met een omvang van 240 klokuren of een veelvoud daarvan gebruikt.

Dit is een norm dat niet direct gerelateerd is met de onderwijstijd. De inrichting van het onderwijsprogramma is de verantwoordelijkheid van de school. De school bepaalt de omvang van de onderwijstijd voor elk keuzedeel.

Bron: Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering

De studielast van keuzedelen telt mee in de totale studielast van de opleiding (1600 klokuren per jaar). Dus de onderwijstijd van het onderwijsprogramma bestaat uit een combinatie van de basis-, profiel- en keuzedelen studielasten.

Bij de inrichting van een beroepsopleiding hoeft de school geen scheiding aan te brengen in het onderwijs van het basis-, het profiel- en de keuzedelen.

Bron: Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering

Keuzedeelverplichting en de omvang van keuzedelen

Bij LbHam wordt per soort opleiding vastgelegd wat de omvang van de keuzedeelverplichting is, uitgedrukt in de studielast in klokuren. De keuzedeelverplichting moet ingevuld worden met één of meerdere keuzedelen.

Kwalificatie	Soort opleiding	Keuzedeelverplichting*
niveau 1	Entreeopleiding	240 klokuren
niveau 1	Assistentopleiding	480 klokuren
niveau 2	Basisberoepsopleiding	480 klokuren
niveau 3	Vakopleiding	720 klokuren
niveau 4	Middenkaderopleiding	960 klokuren
niveau 4	Specialistenopleiding	240 klokuren

* De omvang van de keuzedeelverplichting verandert niet bij versnelde opleiding

Afwijken van de keuzedeelverplichting

Behalve voor entree- en specialistenopleidingen, is het mogelijk om af te wijken met 240 klokuren (studielast) van de keuzedeelverplichting met degelijke motivatie door de school. Dit moet worden ingevuld met onderwijs in het teken van persoonlijke, culturele of levensbeschouwelijke vorming. De vereiste hierbij is onderwijs van voldoende kwaliteit en dat er géén overlap is met de kwalificatie.

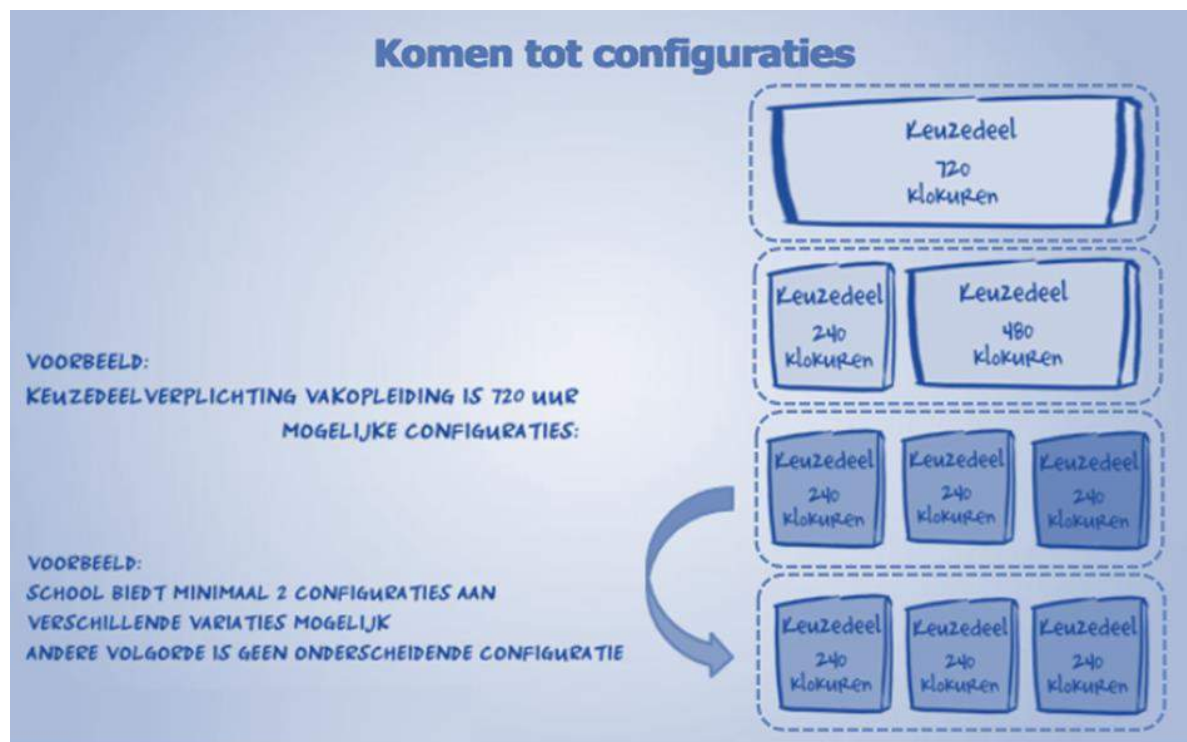
Keuzedeel en aanbodverplichting

Vanuit het landelijke register bepaalt de instelling zelf welke keuzedelen in haar onderwijsaanbod worden opgenomen, rekening houdend met de vereiste kwalificaties-koppeling. Hoewel de instelling zelf bepaalt welke keuzedelen worden aangeboden, dient zij wel voldoende keuzedelen-aanbod te hebben voor de deelnemers om hun de nodige keuzes te geven om hun route te kunnen volgen.

Dat betekent dat er voldoende wordt aangeboden opdat de student daadwerkelijk iets te kiezen heeft. Wat voldoende is, laten we zien aan de hand van zogenaamde configuraties.

Komen tot configuraties

Om te voldoen aan de keuzedeelverplichting wordt de ABO-deelnemer via LOB begeleid om zijn keuzes te nemen aan de hand van configuraties. Een school biedt tenminste twee configuraties van keuzedelen aan per opleiding. De totale omvang van de configuratie is steeds hetzelfde, maar de keuzedelen binnen een configuratie kunnen van omvang verschillen.

Bron: Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering

Tezamen met de Departamento di Enseñansa Aruba zijn stakeholders in het ABO-veld verantwoordelijk voor het aanbieden en stimuleren van de ontwikkeling van voldoende keuzedelen.

Kiezen van keuzedelen door de student

De student kan bij de start van de opleiding, of op een later moment tijdens de opleiding kiezen voor een keuzedeel. Het actuele aanbod van keuzedelen waarover de school beschikt op het moment dat de student kiest, bepaalt waaruit gekozen kan worden.

Beroepspraktijkvorming (BPV) in een keuzedeel

Alhoewel het geen vereiste is, kan BPV deel uitmaken van een keuzedeel. In zulk geval worden de afspraken met leerbedrijf en student vastgelegd in een BPV-overeenkomst.

Extra keuzedelen volgen

Scholen kunnen studenten de mogelijkheid bieden om extra keuzedelen te volgen naast de keuzedelen die onderdeel uitmaken van de keuzedeelverplichting van de opleiding. Voor extra keuzedelen geldt niet de verplichting dat deze gekoppeld moeten zijn aan de kwalificatie waarop de student is ingeschreven. Wel worden de keuzedelen, indien behaald, opgenomen op het diploma en indien geëxamineerd maar niet behaald, opgenomen op de resultatenlijst.

Diplomering keuzedelen

Alhoewel het wel of niet behalen van een keuzedeel niet bepalend is voor het behalen van het ABO-diploma, het hebben van een examenresultaat (ongeacht of dit positief of negatief is) per keuzedeel is wel een vereiste voor het behalen van het diploma.

Een deelnemer moet examen doen voor de keuzedelen binnen de opleiding om het diploma te kunnen krijgen. Het voldoen hieraan is onderdeel van de beoordeling van de examencommissie.

Vrijstelling voor keuzedelen

Het kan voorkomen dat een deelnemer die doorgestroomd is vanuit een andere ABO-opleiding, in de vorige opleiding reeds een keuzedeel heeft behaald. De examencommissie van de nieuwe opleiding kan vrijstelling verlenen voor dat keuzedeel als:

1. Het keuzedeel gekoppeld is aan de kwalificatie waar de (op)volgende opleiding op is gebaseerd.
2. Het keuzedeel niet gekoppeld is, maar de student een verzoek indient om het keuzedeel onderdeel te maken van zijn opleiding.

Hierbij is het een voorwaarde dat het keuzedeel onderdeel is van het schoolbrede keuzedeel-aanbod en dat het keuzedeel niet overlapt met één of meer onderdelen van de kwalificatie van de opleiding.

In het geval dat de deelnemer in een vorige opleiding een keuzedeel niet heeft behaald, kan de examencommissie geen vrijstelling verlenen. Wel kan de examencommissie besluiten dit keuzedeel als gevolgd te beschouwen.

De deelnemer heeft voldaan aan (een gedeelte van) de aanvullende diplomavorwaarde, namelijk de aanwezigheid van het examenresultaat (ongeacht of dit positief of negatief is) voor een keuzedeel dat invulling geeft aan de keuzedeelverplichting van de opleiding.

5.9 Beroepspraktijkvorming/ Stages

Beroepspraktijkvorming

Elke ABO-opleiding bevat een gedeelte beroepspraktijkvorming (BPV), onderwijs dat plaatsvindt in de praktijk van het beroep. Dit is geldig zowel voor BOL (de stage) als BBL (de praktijkcomponent) leerwegen. De BPV kan voor een deel plaatsvinden in het kader van de kwalificatie, in een keuzedeel of in beiden.

De praktijkovereenkomst

Afspraken over de inhoud en vormgeving van de BPV worden vastgelegd in de praktijkovereenkomst, inclusief het aantal BPV-uren dat gemaakt dient te worden en medebepalend is voor een voldoende beoordeling. De BPV wordt door drie partijen getekend: de deelnemer, de school en het leerbedrijf.

De overeenkomst regelt de rechten en verplichtingen van partijen en omvat ten minste bepalingen over:

- a. de aanvangsdatum en einddatum van de BPV, alsmede het totale aantal te volgen praktijkmuren en de verdeling daarvan over de studiejaar,
- b. de begeleiding van de deelnemer,
- c. het deel van de kwalificatie dan wel het keuzedeel, de keuzedelen of het deel daarvan dat de beroepspraktijkvorming omvat alsmede de wijze van beoordeling van de beroepspraktijkvorming,
- d. de gevallen waarin en de wijze waarop de overeenkomst voortijdig kan worden ontbonden.

Het leerbedrijf draagt zorg voor de begeleiding van de deelnemers binnen het bedrijf. De school beoordeelt of de deelnemer de BPV met een positieve beoordeling heeft voltooid. De school betreft bij die beoordeling het oordeel van het bedrijf onderscheidenlijk de organisatie, met inachtneming van de desbetreffende in de onderwijs- en examenregeling op te nemen regels.

De activiteiten van de deelnemer die in het kader van de praktijkovereenkomst worden uitgevoerd, hebben een leerfunctie. De BPV-plan dat in de OER is opgenomen biedt de deelnemer en het leerbedrijf helder aan welk deel van de kwalificatie gedurende de BPV inhoud moet worden gegeven.

De deelnemer kan kiezen voor een keuzedeel dat (gedeeltelijk) in de beroepspraktijk wordt ingevuld. Als één of meerdere keuzedelen onderdeel zijn van de BPV wordt dit geregistreerd op het BPV - voorblad.

5.10 ABO-diploma's en Certificaten

ABO-Diploma's

Een ABO-diploma wordt uitgereikt als bewijs dat een ABO-opleiding met goed gevolg is afgesloten, waarbij aan de volgende condities is voldaan:

- examen is met goed gevolg afgelegd in de kwalificatie; bestaat uit een brede basis- en profieldeel
- examen is afgelegd in het keuzedeel of de keuzedelen
- de BPV voor zover betrekking hebbend op de kwalificatie met een positieve beoordeling is voltooid.

De Minister van Onderwijs stelt de modellen vast voor het diploma en de resultatenlijst van een beroepsopleiding.

ABO- Certificaten voor Deelkwalificaties & Keuzedelen

Volgens de **Nationaal Onderwijsbeleid Aruba 2030** dient het onderwijssysteem flexibel en samenhangend te zijn waarbij de leeromgeving betekenisvol is voor de lerende en aansluit bij de belevingswereld van de lerende. Er moet ruimte zijn om de lerende de mogelijkheid te geven om door te groeien in het onderwijs om zijn of haar doelen te bereiken. De leerroutes dienen flexibel te zijn waar naast basisvaardigheden de lerende keuzemogelijkheden heeft om inhoud te geven aan het leren. De flexibilisering van het ABO gebeurt o.a. door middel van certificering van vastgestelde deelkwalificaties en keuzedelen.

De Minister van Onderwijs kan via Lbham regelen dat aan onderdelen van een kwalificatie of kwalificaties dan wel aan een keuzedeel of keuzedelen een ABO-certificaat is verbonden. De Minister stelt de modellen vast voor het ABO-certificaat en de resultatenlijst.

ABO-certificaten als impuls voor levenslang leren

Het behalen, in een relatief korte periode, van een erkend ABO-certificaat dat degelijk gewaardeerd wordt op de arbeidsmarkt, dient werkenden en werkzoekenden te motiveren in hun bij-, op- en omscholing.

ABO-certificaten als "reddingsboei" voor voortijdige schoolverlaters

Studenten die gericht waren op het behalen van een ABO-diploma door het volgen van een volledig opleidingsprogramma maar voortijdig uitvallen kunnen gecertificeerd worden voor de onderdelen van de ABO-opleiding dat ze wel beheersen. Een ABO-certificaat wordt verstrekt als een student voortijdig uit de diplomagerichte opleiding uitvalt en het betreffende onderdeel, waarvoor een ABO-certificaat is vastgesteld, wel heeft behaald. De achterliggende gedachte hierbij is dat de student beloond wordt voor positieve inspanningen die op de arbeidsmarkt erkend worden en dat het als stimulans zal dienen om in de toekomst verder te leren daar een ABO-certificaat als vrijstelling kan dienen voor een ABO-opleiding.

Opstapeling van ABO-certificaten tot een ABO-diploma

Meerdere ABO-certificaten kunnen verbonden zijn aan een specifieke ABO-kwalificatie. In dat geval kan een persoon, in het niet-bekostigde onderwijs (of een educatietraject in samenwerking met een erkende of aangewezen ABO-instelling), elk van deze ABO-certificaten behalen. Een persoon kan na een of meer behaalde ABO-certificaten, via vrijstellingen en een verkort opleidingstraject, het gehele ABO-diploma behalen.

Onderdelen van ABO-opleiding die in aanmerking komen voor een ABO-certificaat

Een ABO-certificaat kan worden verbonden aan:

- een verrijkend keuzedeel boven de kwalificatie;
- een *beroepsgericht* of een *generieke* kwalificatieonderdeel van een ABO-opleiding, die een zelfstandige betekenis heeft op de arbeidsmarkt of het vervolgonderwijs.
- doorstroom keuzedeel, gericht op het behalen van taal- en/of rekenniveau ter toelating tot het vervolgonderwijs.

Een ABO-certificaat betreft altijd een volledig keuzedeel óf een deel van de (beroepsgerichte of generieke) kwalificatie-eisen van één kwalificatie. Het Beroepskwalificatiedocument (BKD) vermeldt welke deelkwalificatie verbonden is aan een ABO-Certificaat.

Vrijstelling op basis van ABO-certificaten

- Een deelnemer die toegelaten wordt tot een voltijdse beroepsopleiding en die in het bezit is van ABO-certificaten behorende tot deelkwalificaties van de desbetreffende beroepsopleiding, ontvangt vrijstelling voor die deelkwalificaties.

Een deelnemer die toegelaten wordt tot een voltijdse beroepsopleiding en die in het bezit is van ABO-certificaten behorende tot keuzedelen die gekoppeld zijn aan de kwalificatie van de beroepsopleiding, ontvangt vrijstelling voor dat keuzedeel.

Instellingsverklaring

Een deelnemer die één of meer onderdelen van de opleiding met goed gevolg heeft afgesloten waaraan geen ABO-diploma of -certificaat is verbonden ontvangt een instellingsverklaring. Daarin zijn in elk geval opgenomen de onderdelen die op de datum van beëindiging van de opleiding met goed gevolg door de deelnemer zijn afgesloten en een lijst met examenresultaten.

Deel C

Onderwijsaanbod

6. Onderwijsaanbod in het ABO

Het introduceren van een flexibele maatstaf resulteert in bepaalde gevallen in standaarden die tot in zekere mate aangepast zijn of kunnen worden gebaseerd op relevante doelgroep eigenschappen. Dit document benoemt enkele standaarden die aangepast zijn voor specifieke doelgroepen.

Na goedkeuring van dit deelbeleid, kan een opleidingsinstituut nog een verzoek bij de Minister indienen met het verzoek tot mogelijke aanpassing van een goedgekeurde standaard gebaseerd op relevante eigenschappen van zijn doelgroep.

6.1 Overzicht van ABO-initieel secundair beroepsonderwijs

Opleidingsduur

Onderwijs wordt gegeven aan scholen met opleidingen met een opleidingsduur van tenminste vier jaren, onderverdeeld in een basiscyclus en een beroepscyclus. Bij regeling van de Minister kunnen voor bijzondere groepen van leerlingen regels worden gesteld, waarbij wordt afgeweken van deze opleidingsduur.

Beroepsopleidingen

Scholen kunnen hun sectorenaanbod uitbreiden en/of meerdere opleidingen per sector verzorgen. De ABO-opleidingssectoren kunnen hierbij als richtlijn dienen.

ABO-niveaus

De beroepsopleidingen worden verzorgd op de volgende niveaus:

- a. ABO 1, ofwel entreeopleiding
- b. ABO 2, ofwel basisberoepsopleiding.
- c. De Minister kan goedkeuren dat scholen voor secundair beroepsonderwijs, al dan niet in samenwerking met scholen voor postsecundair beroepsonderwijs, opleidingen verzorgen op hoger ABO kwalificatieniveaus.

Leerwegen

De beroepsacyclus van Abo-opleidingen kan verzorgd worden via de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg.

- a. een beroepsopleidende leerweg, omvattende een beroepspraktijkvorming van ten minste 20% doch minder dan 60% van de studieduur;
- b. een beroepsbegeleidende leerweg, omvattende een beroepspraktijkvorming van 60% of meer van de studieduur;
- c. combinatie van de a en b leerwegen.

Generieke deel van de beroepsacyclus

Het generieke deel van de beroepsacyclus in het secundair beroepsonderwijs omvat tenminste taal en communicatie, rekenen, loopbaan en burgerschap.

Instructietaal

De taal van het onderwijs en de examens is het Nederlands. Een andere taal kan gebruikt worden: indien het onderwijs met betrekking tot die taal betreft of indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs daartoe noodzaakt. Zo'n geval zijn de EPB Arbeidsmarktopleidingen waar Papiamento de taal van het onderwijs en examens is.

Momenteel is er een werkgroep bezig met het integraal taalbeleid. In afwachting van de beleidsadviezen, zullen in de tussentijd de descriptors uit het Europees Referentiekader (ERK) als indicatie voor het benodigde ERK-niveau voor de moderne vreemde talen (inclusief Nederlands) gelden.

6.2 Overzicht van ABO-initieel postsecundair beroepsonderwijs

Opleidingsduur

Postsecundair Beroepsonderwijs wordt gegeven aan scholen met opleidingen met een opleidingsduur van ten hoogste vier jaren. Bij ministeriële regeling kunnen voor bijzondere groepen deelnemers regels worden gesteld, waarbij wordt afgeweken van deze opleidingsduur.

Beroepsopleidingen

Scholen kunnen hun sectorenaanbod uitbreiden en/of meerdere opleidingen per sector verzorgen. De ABO-opleidingssectoren kunnen hierbij als richtlijn dienen.

ABO-niveaus

De opleidingen worden verzorgd op de volgende kwalificatieniveaus:

- a. ABO 3, ofwel beroepsbeoefenaar;
- b. ABO 4, ofwel zelfstandig beroepsbeoefenaar;
- c. De Minister kan goedkeuren dat scholen voor postsecundair beroepsonderwijs, al dan niet in samenwerking met scholen voor secundair beroepsonderwijs, opleidingen verzorgen op lagere ABO-niveaus.
- d. De Minister kan goedkeuren dat scholen voor postsecundair beroepsonderwijs, al dan niet in samenwerking met scholen voor hoger beroepsonderwijs, opleidingen verzorgen op Associate degree kwalificatieniveau.

Leerwegen

Opleidingen kunnen worden verzorgd in de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg:

- a. een beroepsopleidende leerweg, omvattende een beroepspraktijkvorming van tenminste 20% doch minder dan 60% van de studieduur;
- b. een beroepsbegeleidende leerweg, omvattende een beroepspraktijkvorming van 60% of meer van de studieduur;
- c. combinatie van de a en b leerwegen.

Instructietaal

De taal van het onderwijs en de examens is het Nederlands. Een andere taal kan worden gebezigd: indien het onderwijs met betrekking tot die taal betreft, of indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs daartoe noodzaakt.

De descriptoren uit het Europees Referentiekader (ERK) zullen als indicatie voor het benodigde ERK-niveau voor de moderne vreemde talen (inclusief Nederlands) gelden.

6.3 Beroepsonderwijs voor volwassenen

Beroepsonderwijs voor Volwassen deelnemers

Onderwijs gericht op de bevordering van de persoonlijke ontplooiing ten dienste van het maatschappelijk en beroepsmatig functioneren van degenen die niet meer leerplichtig zijn, door de ontwikkeling van kennis, inzicht, vaardigheden en houdingen op een wijze die aansluit bij hun behoeften, mogelijkheden en ervaringen alsmede bij maatschappelijke behoeften.

Opleidingsduur

Beroepsonderwijs voor volwassenen wordt gegeven aan scholen met opleidingen met een opleidingsduur van ten hoogste vier jaren. Het vormingsaspect van de basiscyclus wordt niet aangeboden in het beroepsonderwijs voor volwassenen. Ze beginnen direct met een beroepscyclus, waardoor onder anderen een opleidingsduur voor volwassenen kan verschillen van een initiële beroepsopleiding. Bij ministeriële regeling kunnen voor bijzondere groepen/ deelnemers regels worden gesteld, waarbij wordt afgeweken van deze opleidingsduur.

Beroepsopleidingen

Scholen kunnen hun sectorenaanbod uitbreiden en/of meerdere opleidingen per sector verzorgen. De ABO-opleidingssectoren kunnen hierbij als richtlijn dienen.

ABO-niveaus

De opleidingen worden verzorgd op de volgende kwalificatieniveaus:

- a. ABO 1, ofwel entree-opleiding;
- b. ABO 2, ofwel basisberoepsopleiding;
- c. ABO 3, ofwel beroepsbeoefenaar;
- d. ABO 4, ofwel zelfstandig beroepsbeoefenaar;

Leerwegen

Opleidingen kunnen worden verzorgd in de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg:

- a. een beroepsopleidende leerweg, omvattende een beroepspraktijkvorming van tenminste 20% doch minder dan 60% van de studieduur;
- b. een beroepsbegeleidende leerweg, omvattende een beroepspraktijkvorming van 60% of meer van de studieduur;
- c. zowel de onder a als onder b bedoelde leerweg;
- d. derde leerweg.
- e.

Instructietaal

De taal van het onderwijs en de examens is het Nederlands. Een andere taal kan worden gebezigd: indien het onderwijs met betrekking tot die taal betreft, of indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs daartoe noodzaakt.

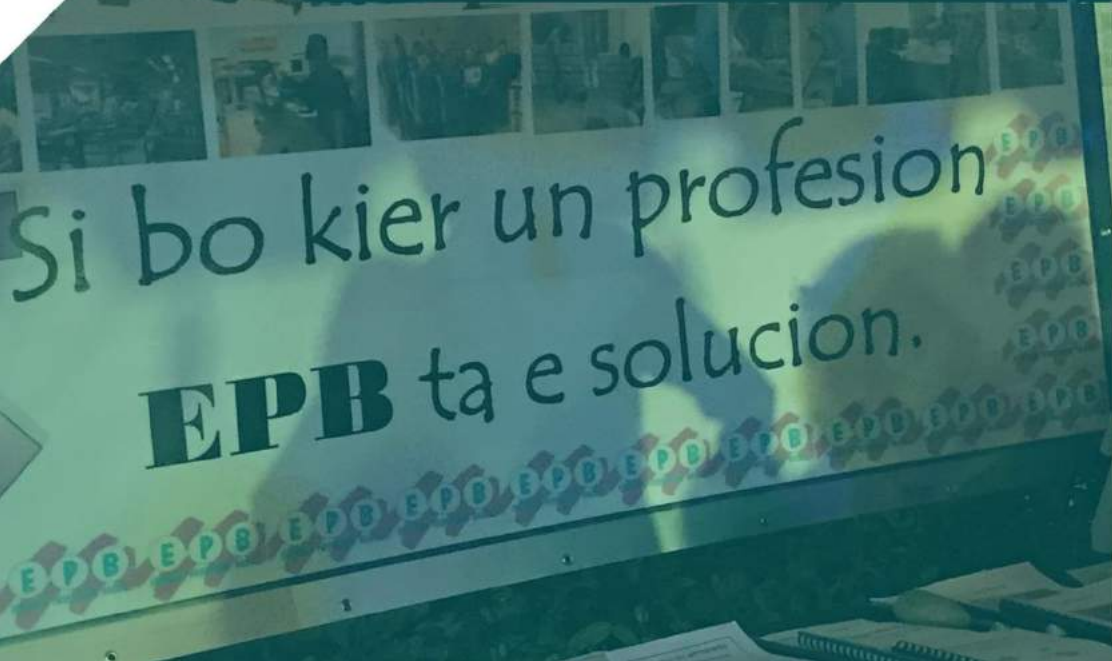
De descriptors uit het Europees Referentiekader (ERK) zullen als indicatie voor het benodigde ERK-niveau voor de moderne vreemde talen (inclusief Nederlands) gelden.

Deelkwalificatie en deelcertificaat.

De school kan de volwassenen ook cursussen aanbieden in de vorm van kortlopende beroepsgerichte cursussen die één of meerdere deelkwalificaties vormen van de beroepsopleidingen. De deelnemer die een deelkwalificatie met gunstig gevolg heeft afgelegd, ontvangt een certificaat. De deelnemer die alle deelkwalificaties van een bepaalde kwalificatie met gunstig gevolg heeft behaald, ontvangt een diploma voor de betreffende opleiding.

Deel D

Literatuurlijst

7. Literatuurlijst

Bemd v.d. M. en Leonhard T. (2018). *Visie op Loopbaan Ontwikkeling en -Begeleiding (LOB)*. Breda: VvSL en NVS-NVL

► www.nvs-nvl.nl/images/Definitieve_visie_LOB_januari_2018.docx_002.pdf

Besluit experiment geregionaliseerde beroepsopleidingen en kwalificaties mbo, Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden,(2019), Nederland

► <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2019-2.html>

► www.bekijkjetoekomstnu.nl/dossier/lobbox/lobbox-havo-mbo/op-onderzoek-uit/havo_opdrachtkaarten)

Bolle T. en van Meelis I. (2017). *Taalbewust beroepsonderwijs - Vijf vuistregels voor effectieve didactiek*. Amsterdam: Uitgeverij Coutinho, Nederland

Brouwer P. & Hofland A. (2016). *COGNITIEVE DIMENSIE VAN LEREN - Begrijpen hoe de leerling begrijpt*. Canon ECBO, Expertisecentrum Beroepsonderwijs

Caribbean Community (Caricom) Secretariat (2018). *A Report On The Caricom Qualifications Framework: A Model For Enabling Regional Seamless Human Resource Development*. CARICOM

► https://actt.org.tt/images/documents/CQF/2018/A_Report_on_the_CARICOM_Qualifications_Framework.pdf

Coördinatieteam Nationaal Onderwijsplan (2019). *Nationaal Onderwijsbeleid Aruba 2030 - Als basis voor Plan Educacion Nacional 2030 "De lerende in de digitale samenleving"*. Oranjestad: Directie Onderwijs Aruba.

► <http://www.ea.aw/pages/plan-educacion-nacional-2030-pdf/>

Coördinatieteam Nationaal Onderwijsplan (2019). *Plan Educacion Nacional 2030 "De lerende in de digitale samenleving"*. Oranjestad: Directie Onderwijs Aruba.

► <http://www.ea.aw/pages/plan-educacion-nacional-2030-pdf/>

Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (European Commission) (2018).

10 years of the European Qualification Framework (EQF).

► <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a3891124-3233-11e8-b5fe-01aa75ed71a1/language-en>

Emerencia, D. & Maduro, S. (2018). *Nationaal Beleid Beroepsonderwijs*. Oranjestad: DEA

► www.ea.aw/pages/beroepsonderwijs-pdf

Expertisepunt LOB. *Kwalificatie-eisen loopbaan en burgerschap*. Nederland

► www.expertisepuntlob.nl/materialen/kwalificatie-eisen-loopbaan-en-burgerschap-mbo

Flexibilisering in het mbo – de derde leerweg, Kennispunt MBO Leven Lang Ontwikkelen

► <https://levenlangontwikkelen.nl/flexibel-onderwijs/flexibilisering-in-het-mbo-de-derde-leerweg/>

Gastel-Firet v. A. (2018). *VO en mbo: Loopbaanoriëntatie en -begeleiding, Onderwijs van morgen*.

► www.onderwijsvanmorgen.nl/vo-en-mbo-loopbaanorientatie-en-begeleiding/

Kuipersë, K. (2009). *Certificeerbare eenheden en flexibiliteit in het mbo*. Colo en Coördinatiepunt, Nederland.

► <https://docplayer.nl/16712466-Certificeerbare-eenheden-en-flexibiliteit-in-het-mbo-colo-en-coordinatiepunt-augustus-2009.html>

Landsverordening bevoegdheid apothekers en apothekersassistenten, AB 1991 no. GT 7, Aruba

► <https://www.overheid.aw/document.php?m=7&fileid=7531&f=99eaf7d0763d789a5ba9a0f1a9c468d8&attachment=0&c=8839>

Landsverordening voortgezet onderwijs AB 1989 no. GT 103 & Memorie van Toelichting AB 1989 no GT. 103, Aruba

► www.overheid.aw/bestuur-organisatie/13-onderwijs-en-cultuur_3491/item/1303-voortgezet-onderwijs_3655.html

Minister van Onderwijs, Sociale Zaken en infrastructuur (2007). *The learner: Our Focus. Een strategisch nationaal onderwijsplan 2007-2017*. Oranjestad: Regering Aruba.

► www.ea.aw/pages/nationaal-onderwijs-plan-nop-2007-2017-pdf

Nationaal Coördinatiepunt NLQF - Leeswijzer bij het NLQF

► www.nlqf.nl/images/downloads/NLQF_niveaus/Leeswijzer_bij_het_NLQF.pdf

Nationaal Coördinatiepunt NLQF, Schematisch overzicht generieke inschaling in NLQF en EQF

► www.nlqf.nl/images/downloads/Schema_def_05052015.jpg

Opleidingen, niveaus en leerwegen in het mbo

► www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/middelbaar-beroepsonderwijs/opleidingen-niveaus-en-leerwegen-in-het-mbo

Petit, R. & Rözer, J.J. (2017). *De betekenis van vakmanschap voor onderwijs en arbeidsmarkt: een literatuurstudie en operationalisering*. Nederland: NRO

► www.nro.nl/wp-content/uploads/2015/05/Deelproject-1a-literatuurstudie-en-meting-vakmanschap-9-mei.pdf

Regeling vaststelling modellen kwalificatiedossier en keuzedeel en toetsingskader kwalificatiestructuur mbo 2016, Nederland

► <https://wetten.overheid.nl/BWBR0037661/2016-07-19>

Registerplein - Beroepscompetentieprofiel voor de sociaal werker. Nederland

► <https://www.registerplein.nl/register/register-sociaal-werkers/beroepscompetentieprofiel/>

ROC Mondrian. Het verschil tussen BOL en BBL (2018). Nederland.

► www.youtube.com/watch?v=h08_w9Nq0C0

ROC Nederland. Sector Opleidingen (2020), Nederland

► www.roc.nl/default.php?fr=sector§orid=11&subs=alg

Rözer J. (2017). *Vakmanschap en arbeidsmarktkansen op het MBO*. Nederland: NRO

► <https://didactiefonline.nl/artikel/vakmanschap-en-arbeidsmarktkansen-op-het-mbo>

Sanderse W. (2019). *De vormende opdracht van het onderwijs wordt breed onderschreven, maar in hoeverre kunnen leraren leerlingen vormen?*

► <https://nivoz.nl/nl/nro/de-vormende-opdracht-van-het-onderwijs-wordt-breed-onderschreven-maar-in-hoeverre-kunnen-leraren-leerlingen-vormen>

Scholing-Pietersz V. en Tromp-Wouters A. (2019). *Taalbeleid voor een nieuw traject in het avo*. Oranjestad: Directie Onderwijs Aruba

► www.ea.aw/pages/taalbeleid-voor-een-nieuw-traject-in-het-avo-pdf/

SLO Taal en Rekenen (2020). Referentiekader: niveauopbouw en toetslijn, Nederland

► www.taalenrekenen.nl/referentiekader/niveauopbouw/

Stichting Kennisnet. *Vakmanschap in de 21e eeuw ondernemend en duurzaam beroepsonderwijs*. Nederland

► kennisnet.nl/fileadmin/kennisnet/publicatie/Vakmanschap_in_de_21e_eeuw_duurzaam_en_ondernemend_mbo.pdf

Subsidieregeling flexibel beroepsonderwijs derde leerweg, De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2019)

► <https://wetten.overheid.nl/BWBR0042549/2019-09-17>

Toetsingskamer - Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (2013). *MBO kwalificatiestructuur in grafieken en tabellen*. Nederland

► www.bvekennis.nl/Bibliotheek/13-0934.pdf

van den Bemd, M. (VvSL) & Leonhard T. (NVS-NVL) (2018) *Visie op Loopbaanontwikkeling en -Begeleiding (LOB)*. Nederland, 5 januari 2018

► <https://curriculum.nu/wp-content/uploads/2018/03/Visie-definitief-NVS-NVL-VVSL-1.pdf>

Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB), Nederland

► <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007625/2020-08-01>

Werkgroep Wiskunde voor Morgen, (2019). *Welke reken-wiskundige bagage heb je nodig om volwaardig te kunnen participeren in de maatschappij?*

► www.nvorwo.nl/welke-reken-wiskundige-bagage-heb-je-nodig-om-volwaardig-te-kunnen-participeren-in-de-maatschappij/

Deel E - Bijlagen

Bijlage 1 De Nederlandse Derde leerweg

Het volgende is een beschrijving van de Nederlandse derde leerweg door *Kennispunt MBO Leven Lang Ontwikkelen*:

De derde leerweg is een opleiding zonder wettelijk vastgestelde urennorm of studieduur. Er kunnen instroomeisen aan verbonden zijn die worden bepaald door de opleiding. Het voordeel van een derde leerwegtraject voor een school is dat de student een verkorte opleiding kan volgen door minder beroepspraktijkvorming (BPV) waardoor de totale opleidingsduur korter is.

De opleiding valt voor de kwaliteitsborging onder het toezicht van de inspectie. Opleidingen in de derde leerweg moeten voldoen aan alle (kwaliteits)eisen van de Onderwijsinspectie omdat het toeleidt naar een erkend mbo-diploma. De derde leerweg is een niet-bekostig traject en wordt voor de school dus niet medegefinancierd door het Ministerie van OC&W. Dit is bij de andere mbo-opleidingen wel het geval.

De derde leerweg is voor volwassenen een maatwerktraject dat flexibeler en sneller is. De opleider kan zelf bepalen hoeveel onderwijstijd er nodig is om het diploma te behalen. De examineringseisen zijn identiek aan reguliere trajecten. Als er werknemers van bedrijven deelnemen aan deze opleidingsvorm krijgt de werkgever geen subsidie voor praktijkleren.

Een derde-leerwegopleiding moet integraal voldoen aan de eisen van het kwalificatiedossier. Dus inclusief de eisen op het gebied van loopbaan- en burgerschapsontwikkeling, taal en rekenen. Verder moet het leerproces zo worden aangeboden dat elke student de opleiding kan afronden, eventueel in een regulier traject.

Tot slot moet de onderwijsinstelling vooraf een diploma-erkenning derde leerweg aanvragen (gericht op de borging van de examenkwaliteit).

Bron: Flexibilisering in het mbo – de derde leerweg, Kennispunt MBO Leven Lang Ontwikkelen

Volgens *de Subsidieregeling flexibel beroepsonderwijs derde leerweg, Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2019)* moet in Nederland het onderwijsprogramma voor een flexibel opleidingstraject tenminste het volgende omvatten:

- Visie
- Werkwijzen
- Methoden en instrumenten
- Leertechnologieën
- Kwaliteitsborging van de opleiding
- Begeleidingsbeleid
- Vrijstellingenbeleid

Het **Nederlandse nationale kwalificatieraamwerk (NLQF)**, dat als referentiekader dient voor de ABO-niveaus, wordt door het Nationaal Coördinatiepunt NLQF als volgt beschreven:

Wat is het doel van het NLQF?

Door alle kwalificaties onder te brengen in één kader geeft het NLQF inzicht in de niveaus van de in Nederland aangeboden kwalificaties in hun onderlinge verhouding. Het NLQF heeft een functie voor iedereen in Nederland; voor de lerende, werkgevers en ook de opleiders.

Voor de **lerende** kan het onder meer helpen om:

- de niveaus van kwalificaties/opleidingen makkelijk met elkaar te kunnen vergelijken;
- inzicht te geven in waar men staat;
- het plannen en de voortgang van een leerproces bij te houden en uit te stippelen.

Voor **werkgevers** kan het een instrument zijn voor:

- het verhelderen van het gevraagd werkniveau in termen van leerresultaten;
- het inrichten van opleidingsbeleid en het bijhouden van persoonlijke ontwikkeling;
- het krijgen van inzicht in bestaande niveaus van kwalificaties en hun onderlinge verhouding, zowel nationaal als internationaal.

Voor **opleiders** kan het een instrument zijn voor:

- het vergelijken van niveaus van opleidingen in termen van leerresultaten;
- het denken in termen van leerresultaten als bouwsteen voor kwalificaties;
- het vergemakkelijken van de communicatie met de arbeidsmarkt.

De **doelen van het NLQF** kunnen als volgt worden samengevat:

- het vergroten van de transparantie tussen kwalificaties binnen Europa; Nationaal Coördinatiepunt NLQF
- het vergroten van de transparantie binnen het Nederlandse onderwijslandschap;
- het vergroten van de vergelijkbaarheid van niveaus van kwalificaties;
- het stimuleren van een leven lang leren voor mensen van alle leeftijden;
- het vergroten van de kennis van te bewandelen leerroutes;
- het vergroten van inzicht van spelers op de arbeidsmarkt in het niveau van de kwalificaties;
- het vergemakkelijken van de communicatie tussen alle betrokkenen in het onderwijs en de arbeidsmarkt.

Het NLQF omvat een grote reeks aan kwalificaties en erkent dat verschillende opleiders en onderwijssectoren, die betrokken zijn bij een leven lang leren in Nederland, hun leerresultaten, onderwijsprogramma's en exameneisen in verschillende termen beschrijven en verschillende processen gebruiken om die leerresultaten te bereiken.

Wat is het NLQF niet?

Het NLQF is een nieuwe beschrijving van de Nederlandse kwalificatieniveaus. Het is geen herziening van het Nederlandse onderwijsstelsel. Tevens geeft een NLQF-niveauaanduiding geen recht op titels of graden en zijn de NLQF-niveaus niet gebonden aan onderwijssectoren. Tot slot worden in- en doorstroom rechten niet geregeld in het NLQF.

De totstandkoming van het NLQF

Het NLQF is een nieuwe beschrijving van de typen van kwalificaties in Nederland in termen van leerresultaten. Leerresultaten zijn beschrijvingen van wat iemand kent, begrijpt en kan doen na de voltooiing van een leerproces.

Terminologie van het NLQF

Voor het begrippenkader is gekeken naar de termen zoals ze in de verschillende onderwijssectoren gebruikt worden en de begrippen zoals ze in het EQF en in buitenlandse kwalificatiekaders zijn gehanteerd. Uiteindelijk zijn de bestaande kwalificaties beschreven in de volgende descriptor elementen:

- context;
- kennis;
- vaardigheden;
- zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.

Binnen de vaardigheden worden de volgende vaardigheden onderscheiden:

- toepassen van kennis;
- probleemoplossende vaardigheden;
- leer- en ontwikkelvaardigheden;
- informatievaardigheden;
- communicatievaardigheden.

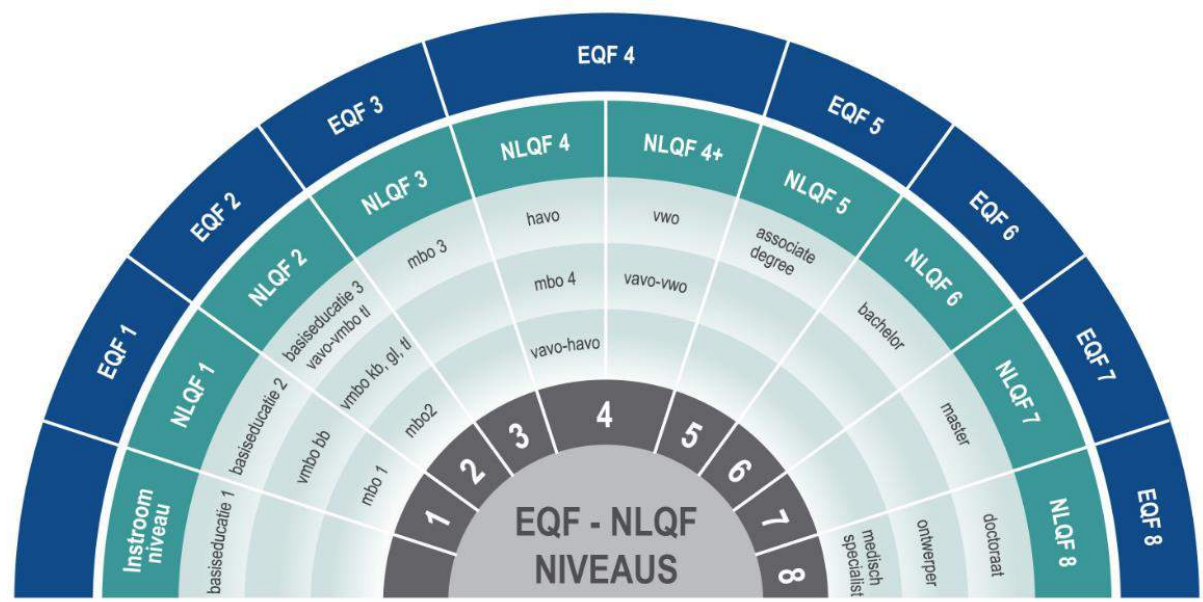
Nadat de bestaande kwalificaties op een eenduidige manier zijn beschreven, bleek het mogelijk deze met elkaar te vergelijken en te groeperen in negen niveaus; een instroomniveau en niveau één tot en met acht. Deze niveaubeschrijvingen vormen samen het NLQF.

De NLQF-niveaus

De NLQF-niveaus geven een indicatie van de complexiteit van de kwalificaties. Het instroomniveau is het minst complex en niveau acht is het meest complexe niveau. De niveaus zijn dusdanig opgebouwd dat een niveau minimaal de leerresultaten van de onderliggende niveaus omvat. De descriptor elementen samen beschrijven binnen welke context en met welk type kennis iemand op het betreffende niveau de kennis kan toepassen, problemen kan oplossen, zich kan ontwikkelen, informatie kan verwerven en kan communiceren. En welke mate van verantwoordelijkheid iemand op zich kan nemen.

De koppeling van het NLQF aan het EQF

Om tot de koppeling tussen het NLQF en het EQF te kunnen komen, is bij de ontwikkeling van de NLQF-niveaus rekening gehouden met de beschrijvingen van de EQF-niveaus.

Schematisch overzicht generieke inschaling in NLQF en EQF. Bron: Nationaal Coördinatiepunt NLQF, (2015)

Bijlage 3 ABO-niveaus van beroepsuitoefening & NLQF-niveaus die als referentiepunten fungeren.

De volgende schema's bevatten de omschrijvingen van de NLQF-niveaus die als referentie fungeren voor de ABO-niveaus van beroepsuitoefening. De schema's geven de context aan waar de deelnemer zal werken; de kennis, vaardigheden en de verantwoordelijkheid & zelfstandigheid die voor elk niveau nodig worden geacht.

ABO-Instroomniveau heeft als referentiepunt de NLQF-Instroomniveau:

NLQF- Instroomniveau	
Context	Een bekende, stabiele dagelijkse leef- en leeromgeving.
Kennis	Bezit basale kennis van eenvoudige feiten en zienswijzen gerelateerd aan de leefomgeving.
Vaardigheden:	
Toepassen van kennis	- Reproduceert de kennis en past deze toe. - Voert eenvoudige herkenbare (beroeps)taken uit op basis van automatismen.
Probleemoplossende vaardigheden	Herkent eenvoudige problemen in het dagelijks leven.
Leer- en ontwikkelvaardigheden	- Werkt met begeleiding aan persoonlijke ontwikkeling. - Formuleert met begeleiding eigen leerdoelen.
Informatievaardigheden	Verkrijgt en verwerkt informatie over eenvoudige feiten en zienswijzen gerelateerd aan de leefomgeving.
Communicatievaardigheden	Communiqueert op basis van in de context geldende conventies met gelijken, collega's, leidinggevenden en of relevante derden.
Verantwoordelijkheid en Zelfstandigheid	- Werkt samen in een bekende, stabiele leef- en leeromgeving met gelijken, collega's, leidinggevenden en of relevante derden. - Draagt, met begeleiding, beperkte verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen eenvoudige routinematige taken en/of studie.

ABO-niveau 1 heeft als referentiepunt de NLQF-niveau 1:

NLQF-niveau 1	
Context	Een herkenbare dagelijkse leef- en/of werkomgeving.
Kennis	Bezit basale kennis van eenvoudige feiten en zienswijzen gerelateerd aan een beroep en/of kennisdomein.
Vaardigheden: Toepassen van kennis	- Reproduceert de kennis en past deze toe. - Voert eenvoudige herkenbare (beroeps)taken uit op basis van automatismen.
Probleemoplossende vaardigheden	Herkent eenvoudige problemen in de beroepspraktijk en/of in het kennisdomein en lost deze problemen op.
Leer- en ontwikkelvaardigheden	- Werkt met begeleiding aan persoonlijke ontwikkeling. - Formuleert met begeleiding eigen leerdoelen.
Informatievaardigheden	Verkrijgt en verwerkt informatie over eenvoudige feiten en zienswijzen gerelateerd aan een beroep en/of kennisdomein.
Communicatievaardigheden	- Communiqueert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies, met gelijken, collega's, leidinggevend en of relevante derden. - Luistert en begrijpt
Verantwoordelijkheid en Zelfstandigheid	- Werkt in een herkenbare leef- en/of werkomgeving samen met gelijken, collega's, leidinggevend en of relevante derden. - Draagt, met begeleiding, verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen eenvoudige en afgebakende taken en/of studie.

ABO-niveau 2 heeft als referentiepunt de NLQF-niveau 2:

NLQF-niveau 2	
Context	Een herkenbare dagelijkse leef- en/of werkomgeving.
Kennis	Bezit basiskennis van feiten, zienswijzen processen, materialen, middelen en basisbegrippen van- en gerelateerd aan een beroep en/of kennisdomein.
Vaardigheden:	
Toepassen van kennis	- Reproduceert de kennis en past deze toe. - Voert eenvoudige (beroeps)taken uit ondersteund door geselecteerde standaardprocedures. - Probleemoplossende vaardigheden - Herkent eenvoudige problemen
Probleemoplossende vaardigheden	- Herkent eenvoudige problemen in de beroepspraktijk en/of in het kennisdomein. - Lost deze problemen planmatig op met behulp van bestaande procedures en richtlijnen.
Leer- en ontwikkelvaardigheden	Krijgt ondersteuning bij verdere persoonlijke ontwikkeling na reflectie en beoordeling van eigen (leer)resultaten.
Informatievaardigheden	Verkrijgt en verwerkt basisinformatie over feiten, zienswijzen, processen, materialen, middelen en basisbegrippen van en gerelateerd aan een beroep en/of kennisdomein.
Communicatievaardigheden	- Communiqueert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, collega's, leidinggevenden en of relevante derden. - Luistert, begrijpt en vraagt zelf om uitleg.
Verantwoordelijkheid en Zelfstandigheid	- Werkt in en herkenbare leef- en/of werkomgeving samen met gelijken, collega's, leidinggevenden en of relevante derden. - Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen eenvoudige en afgebakende taken en/of studie.

ABO-niveau 3 heeft als referentiepunt de NLQF-niveau 3:

NLQF-niveau 3	
Context	Een herkenbare, maar wisselende leef- en/of werkomgeving.
Kennis	Bezit kennis van materialen, middelen, feiten, begrippen, eenvoudige theorieën, methoden en processen, trends en ontwikkelingen van en gerelateerd aan een beroep en/of kennisdomein.
Vaardigheden:	
Toepassen van kennis	- Reproduceert de kennis en past deze toe. - Signaleert beperkingen van eigen kennis in de beroepspraktijk en/of in het kennisdomein en onderneemt actie. - Voert (beroeps)taken die tactisch inzicht vereisen uit met behulp van een eigen keuze uit en een combinatie van standaardprocedures en methodes. - Probleemoplossende vaardigheden
Probleemoplossende vaardigheden	- Identificeert samengestelde problemen, veroorzaakt door meerdere factoren, in de beroepspraktijk en/of in het kennisdomein. - Lost deze planmatig op met behulp van bestaande procedures en richtlijnen om de juiste gegevens te identificeren en te gebruiken.
Leer- en ontwikkelvaardigheden	Vraagt ondersteuning bij verdere persoonlijke ontwikkeling na reflectie en beoordeling van eigen (leer)resultaten.
Informatievaardigheden	Verkrijgt, verwerkt en combineert informatie over materialen, middelen, feiten, begrippen, eenvoudige theorieën, trends en ontwikkelingen, methoden en processen van en gerelateerd aan een beroep en/of kennisdomein.
Communicatievaardigheden	- Communiqueert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, collega's, leidinggevenden en of relevante derden. - Geeft uitleg en instructie.
Verantwoordelijkheid en Zelfstandigheid	- Werkt in een herkenbare, wisselende leef- en/of werkomgeving samen met gelijken, collega's, leidinggevenden en of relevante derden. - Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van een eigen afgebakend takenpakket en/of studie. - Draagt gedeelde verantwoordelijkheid voor het resultaat van het routinewerk en of studieactiviteit van anderen.

ABO-niveau 4 heeft als referentiepunt de NLQF-niveau 4:

NLQF-niveau 4	
Context	Een herkenbare, wisselende leef- en werkomgeving, ook internationaal.
Kennis	Bezit brede en specialistische kennis van materialen, middelen, feiten, abstracte begrippen, theorieën, ideeën, methoden en processen van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.
Vaardigheden:	
Toepassen van kennis	- Reproduceert en analyseert de kennis en past deze toe. - Evalueert en integreert gegevens en ontwikkelt strategieën voor het uitvoeren van diverse (beroeps)taken. - Signaleert beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en onderneemt actie. - Analyseert redelijk complexe (beroeps)taken en voert deze uit.
Probleemoplossende vaardigheden	- Onderkent en analyseert redelijk complexe problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein. - Lost deze planmatig en op creatieve wijze op door gegevens te identificeren en te gebruiken.
Leer- en ontwikkelvaardigheden	Ontwikkelt zich door reflectie en beoordeling van eigen (leer)resultaten.
Informatievaardigheden	Verkrijgt, verwerkt en combineert brede en specialistische informatie over materialen, middelen, feiten, abstracte begrippen, theorieën, ideeën, methoden en processen van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.
Communicatievaardigheden	Communiqueert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, leidinggevend en cliënten.
Verantwoordelijkheid en Zelfstandigheid	- Werkt samen met gelijken, leidinggevend en cliënten. - Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen activiteiten, werk en studie. - Draagt gedeelde verantwoordelijkheid voor het resultaat van het werk van anderen.

NLQF-niveau 5	
Context	Een onbekende, maar wisselende leef- en/of werkomgeving, ook internationaal.
Kennis	- Bezit ruime, verdiepte en/of gespecialiseerde kennis van een beroep en/of kennisdomein. - Bezit gedetailleerde kennis van enkele beroeps- en/of kennisdomeinen en begrip van een beperkte reeks van basistheorieën, principes en concepten. - Bezit beperkte kennis en begrip van enkele belangrijke actuele onderwerpen, problemen en/of specialismen gerelateerd aan het beroep en/of kennisdomein.
Vaardigheden:	
Toepassen van kennis	- Reproduceert en analyseert de kennis en past deze toe, in een reeks van contexten, om problemen die gerelateerd zijn aan een beroep en/of kennisdomein op te lossen. - Gebruikt procedures flexibel en inventief. - Signaleert beperkingen van eigen kennis en bestaande kennis in de beroepspraktijk en/of in het kennisdomein en onderneemt actie. - Analyseert complexe (beroeps)taken en voert deze uit. - Analyseert de uitkomsten van actueel praktijkgericht onderzoek kritisch.
Probleemoplossende vaardigheden	Identificeert en analyseert complexe en onvoorspelbare problemen, in de beroepspraktijk en/of in het kennisdomein en lost deze op creatieve, flexibele en inventieve wijze op door gegevens te identificeren en te gebruiken.
Leer- en ontwikkelvaardigheden	Ontwikkelt zich op eigen initiatief, door middel van zelfreflectie en zelfbeoordeling van eigen (leer)resultaten, en vraagt waar nodig begeleiding.
Informatievaardigheden	Verkrijgt, verwerkt, combineert en analyseert ruime, verdiepte en gedetailleerde informatie en een beperkte reeks van basistheorieën, principes en concepten, van en gerelateerd aan enkele beroepen en/of kennisdomeinen evenals beperkte informatie over enkele belangrijke actuele onderwerpen en/of specialismen gerelateerd aan het beroep en/of kennisdomein en geeft deze informatie weer.

Communicatievaardigheden	• Communiceert doelgericht op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, collega's, leidinggevend en of relevante derden. • Past de communicatie aan het doel en de doelgroep aan.
Verantwoordelijkheid en Zelfstandigheid	• Werkt samen in onbekende wisselende leef- en/of werkomgeving, ook internationaal met gelijken, collega's, leidinggevend en relevante derden. • Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen activiteiten, werk en/ of studie. • Draagt gedeelde verantwoordelijkheid voor het resultaat van activiteiten en werk van anderen en voor het aansturen van onvoorspelbare processen.

Bron: Beschrijving leerresultaten van gereguleerde kwalificaties (Bijlage III Bij het advies van de Commissie NLQF – EQF)
<https://nlqf.nl/over-nlqf-eqf/het-nlqf>

Bijlage 4 Niveaubeschrijvingen NLQF per descriptor met toelichting

Voor het begrippenkader is gekeken naar de termen zoals ze in de verschillende onderwijssectoren gebruikt worden en de begrippen zoals ze in het EQF en in buitenlandse kwalificatiekaders zijn gehanteerd. Uiteindelijk zijn de bestaande diplomaniveaus beschreven in de volgende descriptorelementen: Context, kennis, vaardigheden en zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Binnen de vaardigheden worden de volgende vaardigheden onderscheiden: toepassen van kennis, probleemoplossende vaardigheden, leer- en ontwikkelvaardigheden, informatie-vaardigheden en communicatievaardigheden.

Hieronder volgt een toelichting op de onderscheiden descriptorelementen:

Context	De contextbeschrijvingen van de niveaus zijn samen met de beschreven kennis bepalend voor de moeilijkheidsgraad van de vaardigheden.
Kennis	Kennis is het geheel van feiten, beginselen, theorieën en manieren van werken dat verband houdt met een beroep of een kennisdomein.
Vaardigheden	Cognitieve vermogens (logisch, intuïtief en creatief denken) en praktische vermogens (psychomotorische vaardigheden in toepassing van methodes, materialen, hulpmiddelen en instrumenten) om binnen een gegeven context: • kennis te reproduceren, analyseren, integreren, evalueren, combineren en toe te passen in een beroep of kennisdomein; • problemen ter her- of onderkennen en op te lossen; • zich te kunnen ontwikkelen, zelfstandig of met begeleiding; • informatie te verkrijgen, verzamelen, verwerken, combineren, analyseren en beoordelen; • te communiceren op basis van de in de context geldende conventies.
Zelfstandigheid en verantwoordelijkheid	Het bewezen vermogen om samen te werken met anderen en de verantwoordelijkheid te dragen voor eigen werk- en studieresultaten en/of dat van anderen.

De descriptorelementen samen bepalen het niveau van de kwalificatie.

Bron: Beschrijving leerresultaten van gereuleerde kwalificaties (Bijlage III Bij het advies van de Commissie NLQF – EQF)
<https://nlqf.nl/over-nlqf-eqf/het-nlqf>

NLQF Descriptor: Context

	Descriptor	Toelichting
Instroom	Een bekende, stabiele leef- en leeromgeving.	
1	Een herkenbare leef- en werkomgeving.	- Tussen niveau 1 en 2 is geen verschil in context; bij beide is de herkenbaarheid van de leef- en werkomgeving van belang. Hier is bewust voor gekozen.
2	Een herkenbare leef- en werkomgeving.	- Tussen niveau 1 en 2 is geen verschil in context; bij beide is de herkenbaarheid van de leef- en werkomgeving van belang. Hier is bewust voor gekozen.
3	Een herkenbare, wisselende leef- en werkomgeving.	
4	Een herkenbare, wisselende leef- en werkomgeving, ook internationaal.	- Vanaf niveau 4 kan de internationale context een rol spelen. - Bij internationaal kan gedacht worden aan een Nederlands bedrijf dat internationaal opereert en waarbij de werknemer dus contacten heeft met anderstaligen (denk aan klanten/ cliënten/ collega's) of waarbij de werknemer voor het uitoefenen van zijn functie naar het buitenland moet. - Sommige sectoren handelen per definitie internationaal, zoals handel, ICT, techniek etc. Alle kennis en vaardigheden van die horen bij niveau 4 moeten dan ook in een internationale context, indien van toepassing, kunnen worden toegepast.
5	Een onbekende, wisselende leef- en werkomgeving, ook internationaal.	
6	Een onbekende, wisselende leef- en werkomgeving, ook internationaal.	
7	Een onbekende, wisselende leef- en werkomgeving met een hoge mate van onzekerheid, ook internationaal.	

8

Een onbekende, wisselende leef- en werkomgeving met een hoge mate van onzekerheid, ook internationaal.

NLQF Descriptor: Kennis

	Descriptor	Toelichting
Instroom	• Bezit basale kennis van eenvoudige feiten en ideeën gerelateerd aan de leefomgeving.	• Met ideeën worden trends en ontwikkelingen bedoeld (geldt voor instroom t/m niveau 4).
1	• Bezit basale kennis van eenvoudige feiten en ideeën gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.	• Het is voldoende als iemand de relatie herkent met (delen van) het beroep en kennisdomein.
2	• Bezit basiskennis van feiten, ideeën, processen, materialen, middelen en begrippen van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.	
3	• Bezit kennis van materialen, middelen, feiten, kernbegrippen, eenvoudige theorieën, ideeën, methoden en processen van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.	
4	• Bezit brede en specialistische kennis van materialen, middelen, feiten, abstracte begrippen, theorieën, ideeën, methoden en processen van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.	
5	• Bezit ruime, verdiepte of gespecialiseerde kennis van een beroep en kennisdomein. • Bezit gedetailleerde kennis van enkele beroeps- en kennisdomeinen en begrip van een beperkte reeks van basistheorieën, principes en concepten. • Bezit beperkte kennis en begrip van enkele belangrijke actuele onderwerpen en specialismen gerelateerd aan het beroep en kennisdomein.	
6	• Bezit gevorderde gespecialiseerde kennis en kritisch inzicht in theorieën en beginselen van een beroep en kennisdomein en breed wetenschapsgebied. • Bezit brede, geïntegreerde kennis en begrip van de omvang, de belangrijkste gebieden en grenzen van een beroep, kennisdomein en breed wetenschapsgebied.	• Met begrip wordt bedoeld herkennen, snappen van enkelvoudige dingen. Inzicht gaat begrip te boven; je kunt kennis doorgronden, je ziet de samenhang der dingen.
6		

	• Bezit kennis en begrip van enkele belangrijke actuele onderwerpen en specialismen gerelateerd aan het beroep of kennisdomein en breed wetenschapsgebied.	
7	• Bezit bijzonder gespecialiseerde geavanceerde kennis van een beroep, kennisdomein en wetenschapsgebied en op het raakvlak tussen verschillende beroepen, kennisdomeinen en wetenschapsgebieden. • Bezit kritisch begrip van een reeks van theorieën, principes, en concepten, waaronder de belangrijkste van een beroep, kennisdomein en wetenschapsgebied. • Bezit uitgebreide, gedetailleerde kennis en kritisch begrip van enkele belangrijke actuele onderwerpen en specialismen gerelateerd aan het beroep of kennisdomein en wetenschapsgebieden.	
8	• Bezit de meest geavanceerde kennis van een beroep, kennisdomein en wetenschapsgebied en op het raakvlak tussen verschillende beroepen, kennisdomeinen en wetenschapsgebieden. • Bezit kennis verkregen door persoonlijk onderzoek of werk, leidend tot een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van vak- en wetenschapsgebied. • Bezit een kritisch inzicht in een vak- en wetenschapsgebied waaronder een kritisch begrip van de belangrijkste en actuele theorieën, principes en concepten.	

NLQF Descriptor: Toepassen van kennis

	Descriptor	Toelichting
Instroom	- Reproduceert de kennis en past deze toe. - Voert eenvoudige herkenbare (beroeps)taken uit op basis van automatismen.	
1	- Reproduceert de kennis en past deze toe. - Voert eenvoudige herkenbare (beroeps)taken uit op basis van automatismen.	
2	- Reproduceert de kennis en past deze toe. - Voert eenvoudige (beroeps)taken uit met behulp van geselecteerde standaardprocedures.	
3	- Reproduceert de kennis en past deze toe. - Signaleert beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en onderneemt actie. - Voert (beroeps)taken die tactisch en strategisch inzicht vereisen uit met behulp van een eigen keuze uit en een combinatie van standaardprocedures en methodes.	Het gaat om het signaleren van beperkingen van <u>eigen</u> kennis en het daarop actie ondernemen.
4	- Reproduceert en analyseert de kennis en past deze toe. - Evalueert en integreert gegevens en ontwikkelt strategieën voor het uitvoeren van diverse (beroeps)taken. - Signaleert beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en onderneemt actie. - Analyseert redelijk complexe (beroeps)taken en voert deze uit.	Redelijk complexe (beroeps)taken zijn taken met beperkte complexiteit, het kan bijvoorbeeld gaan om situaties waarin meerdere belangen op het spel staan of waarbij gewerkt moet worden in een situatie met spelers met tegengestelde belangen of verschillende opvattingen.
5	- Reproduceert en analyseert de kennis en past deze toe, ook in andere contexten, om een antwoord te geven op problemen die gerelateerd zijn aan een beroep en kennisdomein. - Gebruikt procedures flexibel en inventief. - Signaleert beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en onderneemt actie.	Complexe (beroepstaken) zijn taken waarbij je goed moet overzien wie er allemaal een rol spelen en belanghebbenden zijn in de situatie, je moet een overzicht hebben van alle invloeden die er zijn en daarnaar kunnen handelen.
5		

	Analyseert complexe (beroeps)taken en voert deze uit.	Op niveau 5 moet je flexibel en inventief zijn, dat geeft ook al aan dat de mate van complexiteit hoger is dan op niveau 4.
6	- Reproduceert en analyseert de kennis en past deze toe, ook in andere contexten zodanig dat dit een professionele en wetenschappelijke benadering in beroep en kennisdomein laat zien. - Past complexe gespecialiseerde vaardigheden toe op de uitkomsten van onderzoek. - Brengt met begeleiding op basis van methodologische kennis een praktijkgericht onderzoek tot een goed einde. - Stelt argumentaties op en verdiept die. Evalueert en combineert kennis en inzichten uit een specifiek domein kritisch. - Signaleert beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en onderneemt actie. - Analyseert complexe beroeps- en wetenschappelijke taken en voert deze uit.	Waar gesproken wordt over de uitkomsten van onderzoek gaat het om toegepast (wetenschappelijk) onderzoek.
7	- Reproduceert, analyseert en integreert de kennis en past deze toe, ook in andere contexten en gaat om met complexe materie. Deze kennis vormt de basis voor originele ideeën en onderzoek. - Gebruikt de opgedane kennis op een hoger abstractieniveau. Denkt conceptueel. Stelt argumentaties op en verdiept deze. - Brengt op basis van methodologische kennis een fundamenteel onderzoek zelfstandig tot een goed einde. - Levert een originele bijdrage aan het ontwikkelen en toepassen van ideeën, vaak in onderzoekverband. - Signaleert beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en in het kennisdomein op het raakvlak tussen verschillende beroepspraktijken en kennisdomeinen en onderneemt actie. Analyseert complexe beroeps- en wetenschappelijke taken en voert deze uit.	

- Reproduceert, analyseert en integreert de kennis op gezaghebbende wijze en past deze toe, ook in andere contexten en gaat om met complexe materie. Deze kennis vormt de basis voor originele ideeën en onderzoek.
- Gebruikt de opgedane kennis op een hoger abstractieniveau. Denkt conceptueel. Stelt argumentaties op en verdiept deze.
- Brengt de basis van methodologische kennis een complex fundamenteel onderzoek zelfstandig tot een goed einde.
- Levert door origineel onderzoek een bijdrage aan verlegging van grenzen van kennis door een omvangrijke hoeveelheid werk, waarvan een deel een nationaal of internationaal beoordeelde publicatie verdient.
- Signaleert beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en in het kennisdomein op het raakvlak tussen verschillende beroepspraktijken en kennisdomeinen en onderneemt actie. Analyseert complexe beroeps- en wetenschappelijke taken en voert deze uit.

NLQF Descriptor: Probleemoplossende vaardigheden

	Descriptor	Toelichting
Instroom	- Herkent eenvoudige problemen in het dagelijks leven. - Lost deze problemen op.	
1	- Herkent eenvoudige problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein. - Lost deze problemen op.	
2	- Herkent eenvoudige problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein. - Lost deze problemen planmatig op.	- Bij de eenvoudige problemen van NLQF-niveau 2 is de oorzaak meestal enkelvoudig en goed te overzien. - Dat past bij planmatig oplossen ervan en beroepstaken die uit te voeren zijn met behulp van standaardprocedures.
3	- Onderkent ingewikkelde problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein. - Lost deze planmatig op door gegevens te identificeren en te gebruiken.	Bij de ingewikkelde problemen van NLQF-niveau 3 is sprake van meerdere (ongelijkwaardige) factoren waarmee bij oplossen van een probleem rekening gehouden moet worden.
4	- Onderkent en analyseert redelijk complexe problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein. - Lost deze planmatig en op creatieve wijze op door gegevens te identificeren en te gebruiken.	- Bij redelijk complexe problemen van NLQF-niveau 4 is ook sprake van onvoorspelbaarheid naast verschillende (ongelijkwaardige) factoren die een rol spelen. - Daarom is behalve een planmatige aanpak met gebruikmaking van bestaande procedures en richtlijnen ook eigen creativiteit nodig bij het oplossen van deze problemen. - Onderscheidend tussen de niveaus is niet alleen de aard van het probleem, maar ook de probleemoplossende vaardigheden: bij niveau 4 moet het probleem naast onderkend ook geanalyseerd worden, dat maakt het onderscheidend van niveau 3.

5	Onderkent en analyseert complexe problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en lost deze op creatieve wijze op door gegevens te identificeren en te gebruiken.	- De complexiteit van de problemen die opgelost moeten worden, neemt toe. - Vanaf niveau 5 moeten de kaders en bestaande procedures/richtlijnen losgelaten kunnen worden en moet het probleem opgelost kunnen worden zonder dat er een plan voor is, maar met gebruikmaking van eigen creativiteit, flexibiliteit en inventiviteit. - De afbreukrisico's nemen toe op de hogere niveaus.
6	Onderkent en analyseert complexe problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en lost deze op tactische, strategische en creatieve wijze op door gegevens te identificeren en te gebruiken.	
7	- Onderkent en analyseert complexe problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en lost deze op tactische, strategische en creatieve wijze op. - Levert in de beroepspraktijk en in het kennisdomein een bijdrage aan de (wetenschappelijke) oplossing van complexe problemen door gegevens te identificeren en te gebruiken.	
8	- Onderkent en analyseert complexe problemen in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en lost deze op tactische, strategische en creatieve wijze op. - Levert in de beroepspraktijk en in het kennisdomein een bijdrage aan de (wetenschappelijke) oplossing van complexe problemen door gegevens te identificeren en te gebruiken.	

NLQF Descriptor: Leer- en ontwikkelvaardigheden

	Descriptor	Toelichting
Instroom	• Ontwikkelt zich met begeleiding.	• Beginnende beroepsbeoefenaren hebben altijd begeleiding nodig bij hun eigen ontwikkeling. • Autonomie op deze lage niveaus zit in het kunnen formuleren van eigen leerdoelen, maar met hulp. Ontvangt feedback.
1	• Ontwikkelt zich met begeleiding.	• Beginnende beroepsbeoefenaren hebben altijd begeleiding nodig bij hun eigen ontwikkeling. • Autonomie op deze lage niveaus zit in het kunnen formuleren van eigen leerdoelen, maar met hulp. Ontvangt feedback.
2	• Vraagt ondersteuning bij verdere ontwikkeling na reflectie en beoordeling van eigen (leer)resultaten.	
3	• Vraagt ondersteuning bij verdere ontwikkeling na reflectie en beoordeling van eigen (leer)resultaten.	
4	• Ontwikkelt zich door reflectie en beoordeling van eigen (leer)resultaten.	• Vanaf niveau 4 reflecteert iemand zelfstandig, maar op initiatief van leidinggevende, docent etc. • Vanaf niveau 4 bewerkstelligt men eigen doelen en ontwikkeling.
5	• Ontwikkelt zich door reflectie en beoordeling van eigen (leer)resultaten.	• Vanaf niveau 5 reflecteert iemand zelf, op eigen initiatief. • De werkafspraken volgend maakt dan combinatie met het EQF en/of de context uit wanneer gekozen wordt voor

		niveau 5 en wanneer voor niveau 6.
6	• Ontwikkelt zich door zelfreflectie en zelfbeoordeling van eigen (leer)resultaten.	
7	• Ontwikkelt zich grotendeels autonoom.	• Bij niveau 7 en 8 ga je uit van zelfsturing, het zoeken naar eigen leerdoelen, intrinsieke motivatie.
8	• Ontwikkelt zich grotendeels autonoom en bewerkstelligt technologische, sociale of culturele vooruitgang in de samenleving.	• Bij niveau 7 en 8 ga je uit van zelfsturing, het zoeken naar eigen leerdoelen, intrinsieke motivatie. • Er wordt daarnaast gesproken over 'bewerkstelligen' omdat het gaat over een ontwerper, specialist, die ook daadwerkelijk iets 'doet', in gang zet. • Het gaat over vooruitgang in de samenleving; het leveren van een bijdrage aan de ontwikkeling van anderen.

NLQF Descriptor: Informatievaardigheden

	Descriptor	Toelichting
Instroom	Verkrijgt en verwerkt informatie over eenvoudige feiten en ideeën gerelateerd aan de leefomgeving.	
1	Verkrijgt en verwerkt informatie over eenvoudige feiten en ideeën gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.	
2	Verkrijgt en verwerkt basisinformatie over feiten, ideeën, processen, materialen, middelen en begrippen van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.	
3	Verkrijgt, verwerkt en combineert informatie over materialen, middelen, feiten, kernbegrippen, eenvoudige theorieën, ideeën, methoden en processen van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.	
4	Verkrijgt, verwerkt en combineert brede en specialistische informatie over materialen, middelen, feiten, abstracte begrippen, theorieën, ideeën, methoden en processen van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein.	
5	Verkrijgt, verwerkt, combineert en analyseert brede, verdiepte en gedetailleerde informatie over een beperkte reeks van basistheorieën, principes en concepten, van en gerelateerd aan een beroep en kennisdomein evenals beperkte informatie over enkele belangrijke actuele onderwerpen en specialismen, gerelateerd aan het beroep en kennisdomein en geeft deze informatie weer.	

6	• Verzamelt en analyseert op een verantwoorde, kritische manier brede, verdiepte en gedetailleerde beroep-gerelateerde of wetenschappelijke informatie over een beperkte reeks van basistheorieën, principes en concepten van en gerelateerd aan een beroep of kennisdomein, evenals beperkte informatie over enkele belangrijke actuele onderwerpen en specialismen gerelateerd aan het beroep en kennisdomein en geeft deze informatie weer.	• Niveau 6 veronderstelt dat iemand wetenschappelijke stukken kan lezen en gebruiken (begrijpen, interpreteren). • Er wordt verwacht dat iemand toegepast en praktijkgericht onderzoek kan doen.
7	• Verzamelt en analyseert op een verantwoorde, kritische manier brede, verdiepte en gedetailleerde wetenschappelijke informatie over een reeks van theorieën, principes en concepten van en gerelateerd aan een beroep of kennisdomein, evenals informatie over enkele belangrijke actuele onderwerpen en specialismen gerelateerd aan het beroep en kennisdomein en geeft deze informatie weer.	• Niveau 7 veronderstelt dat iemand wetenschappelijk onderzoek kan doen. • Bij niveau 7 en 8 moet je informatie op wetenschappelijke wijze kunnen weergeven.
8	• Verzamelt en analyseert op een verantwoorde, kritische manier brede, verdiepte en gedetailleerde wetenschappelijke informatie over een reeks van theorieën, principes en concepten van en gerelateerd aan een beroep of kennisdomein, evenals informatie over enkele belangrijke actuele onderwerpen en specialismen gerelateerd aan het beroeps- en kennisdomein en geeft deze informatie weer.	• Bij niveau 7 en 8 moet je informatie op wetenschappelijke wijze kunnen weergeven. • Bij niveau 8 gaat het om unieke zaken, dit is onderscheidend ten opzichte van niveau 7.

NLQF Descriptor: Communicatievaardigheden

	Descriptor	Toelichting
Instroom	• Communiceert op basis van in de context geldende conventies met gelijken.	• Waar gelijken staat, kan ook overal collega's gelezen worden. Waar cliënten staat kan overal derden gelezen worden (geldt voor alle niveaus).
1	• Communiceert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, leidinggevend en cliënten.	• Luisteren en begrijpen, beleefdheidsvormen kunnen hanteren.
2	• Communiceert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, leidinggevend en cliënten.	• Luisteren, begrijpen, zelf om uitleg vragen
3	• Communiceert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, leidinggevend en cliënten.	• Tact, uitleg geven, instructie geven
4	• Communiceert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, leidinggevend en cliënten.	• Tact, instructie geven, uitleggen, overtuigen en onderhandelen.
5	• Communiceert doelgericht op basis van in de context en de beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, leidinggevend en cliënten.	• Met doelgericht wordt bedoeld: je kunt genuanceerd kijken naar wat je voor ogen hebt en hoe je daarin je communicatie daarop aanpast. • Je kunt onderscheid maken tussen soort van boodschap en doelgroep, terwijl je wel hetzelfde doel kunt hebben. • Hoe hoger het niveau, hoe doelgerichter de communicatie, waarbij ook meerdere doelen en belangen kunnen spelen.

6	• Communiceert doelgericht op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, specialisten en niet-specialisten, leidinggevend en cliënten.	• Communiceren met specialisten en niet-specialisten is onderscheidend ten opzichte van niveau 5.
7	• Communiceert doelgericht op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, specialisten en niet-specialisten, leidinggevend en cliënten.	
8	• Communiceert doelgericht op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, specialisten en niet-specialisten, leidinggevend en cliënten en de bredere wetenschappelijke gemeenschap en de samenleving als geheel.	

NLQF Descriptor: Verantwoordelijkheid en zelfstandigheid

	Descriptor	Toelichting
Instroom	• Werkt samen met gelijken. • Draagt met begeleiding beperkte verantwoordelijkheid voor resultaten van eenvoudige routinematige taken en studie.	• Waar gelijken staat, kan ook overal collega's gelezen worden. • Waar cliënten staat kan overal derden gelezen worden (geldt voor alle niveaus).
1	• Werkt samen met gelijken, leidinggevend en cliënten. • Draagt met begeleiding verantwoordelijkheid voor resultaten van eenvoudige taken en studie.	• Het gaat om eenvoudige en afgebakende taken.
2	• Werkt samen met gelijken, leidinggevend en cliënten. • Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van eenvoudige taken en studie.	• Het gaat om eenvoudige en afgebakende taken.
3	• Werkt samen met gelijken, leidinggevend en cliënten. • Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van een afgebakend takenpakket en studie. • Draagt gedeelde verantwoordelijkheid voor het resultaat van het routinewerk van anderen.	
4	• Werkt samen met gelijken, leidinggevend en cliënten. • Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen activiteiten, werk en studie. • Draagt gedeelde verantwoordelijkheid voor het resultaat van het werk van anderen.	
5	• Werkt samen met gelijken, leidinggevend en cliënten. • Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen activiteiten, werk en studie. • Draagt gedeelde verantwoordelijkheid voor het resultaat van activiteiten en werk van anderen en voor het aansturen van processen.	

6	• Werkt samen met gelijken, specialisten en niet-specialisten, leidinggevend en cliënten. • Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen werk en studie en het resultaat van het werk van anderen. • Draagt gedeelde verantwoordelijkheid voor het aansturen van processen en de professionele ontwikkeling van personen en groepen. • Verzamelt en interpreteert relevante gegevens met het doel een oordeel te vormen dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijk, beroepsmatige, wetenschappelijke of ethische aspecten.	
7	• Werkt samen met specialisten en niet-specialisten, gelijken, leidinggevend en cliënten. • Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen werk en studie en het resultaat van het werk van anderen. • Draagt verantwoordelijkheid voor het aansturen van complexe processen en de professionele ontwikkeling van personen en groepen. • Formuleert oordelen op grond van onvolledige of beperkte informatie en houdt daarbij rekening met sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.	
8	• Werkt samen met gelijken, specialisten en niet-specialisten, leidinggevend en cliënten en de bredere wetenschappelijke gemeenschap en de samenleving als geheel. • Draagt verantwoordelijkheid voor resultaten van eigen werk en studie en het werk van anderen. • Draagt verantwoordelijkheid voor het aansturen van complexe processen en de professionele ontwikkeling van personen en groepen. • Ontwerpt en ontwikkelt met wetenschappelijke integriteit een complex fundamenteel onderzoeksproces, voert dit uit en past dit aan.	

Bijlage 5 - Verband tussen het beroepskwalificatieniveau, soort route en het vereiste beheers niveau

Generieke onderdelen	ABO-niveau 1 Arbeidsmarktroute	ABO-niveau 1 Doorstroomroute
Papiamentu	1F/A2	2F/B1
Nederlands	Instroomniveau/A1	1F/A2
Engels	Instroomniveau/A1	1F/A2
Rekenen	1F	2F

Generieke onderdelen	ABO-niveau 2 Arbeidsmarktroute	ABO-niveau 2 Doorstroomroute
Papiamentu	2F/B1	2F/B1
Nederlands	1F/A2	2F/B1
Engels	1F/A2	2F/B1
Rekenen	2F	2F

Generieke onderdelen	ABO-niveau 3 Arbeidsmarktroute	ABO-niveau 3 Doorstroomroute
Papiamentu	2F/B1	2F/B1
Nederlands	1F/A2	2F/B1
Engels	1F/A2	2F/B1
Rekenen	2F	2F

Generieke onderdelen	ABO-niveau 4 Arbeidsmarktroute	ABO-niveau 4 Doorstroomroute
Papiamentu	2F/B1	3F/B2
Nederlands	2F/B1	3F/B2
Engels	2F/B1	3F/B2
Rekenen	2F	3F